

МІЖНАРАДНА і мастацтва

28 студзеня 2005 г. № 4/4291

АНОНС!

Мае нататкі, між тым, прысвечаны славакам — народу, які захоўвае адзнаку славянскай радавонасці ў сваім найменні, а да таго ж і сталіцу краіны сваёй адпаведна перайменаваў так, каб не забывацца, што трэба шанаваць і ўслаўляць братоў, братэрства.

Гэта цэнячы, і я б хацеў нешта сказаць пра братоў-славакаў і братэрства.

Іван ЧАРОТА

СТАР.

5

У Брэсце адбыўся XVII Міжнародны фестываль "Студзеньскія музычныя вечары". Удзельнікамі канцэртных праграм, апроч беларускіх выканаўцаў, былі госці з Італіі, Казахстана, Кітая, Літвы, Малдовы, Польшчы, Расіі ды іншых замежных краін. Прынамсі, выступалі такія знакамітасці, як "Віртуозы Масквы", дырыжор С.Сандэцкіс, піяніст У.Крайнеў. Арганізацыя гэтай унікальнай імпрэзы, выбітнай нават у параўнанні з надзеямі сталічнага жыцця, семнаццаці год запар трымаецца намаганнямі ды энтузіязмам ініцыятара фестывалю, старшыні Брэсцкага музычнага таварыства, лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва Ліліі БАТЫРАВАЙ, з якой нам давялося пагутарыць падчас аднаго з яе візітаў у Мінск.

СТАР.

10

Зрок паэта

Добраму сябру і паэту
Міколу Аўрамчыку —
у дзень яго 85-годдзя.

Як па небе плыве
хмарка ветразем белым,
І пад ветрам на дрэве
хістаецца веце, —
заўважае паэт сваім позіркам смелым,
Сочыць пільна, што дзеецца ў свеце.

Ты і сам перажыў
грукат вогненнай сталі
З першых дзён на вайне навабранцам.
Хоць цяпер твае вочы
слабей бачыць сталі, —
Па-ранейшаму спорыцца праца.

Не гублялі святла твае ясныя вочы
Ў змрочных шахтах таго падземля,
Дзе чарнелі адны беспрасветныя ночы
Ды крываваыя раны на целе.

Дружбы цяг уздымалі
мы не дзеля славы,
Вершу сябра заўжды былі рады.
Веру, што не пагасне агніска яскравы
Нашай шчырай, сяброўскай спагады.

Сёння цяжка глядзець,
заўважаць нат здалёку
Усё тое, што робіцца ў свеце.
Ды ніколі паэт не пазбавіцца зроку,
Які ў твар бы ні біў яму вецер!

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

14 студзеня 2005 г.

СТАР.

4

19 студзеня, на адно з дванаццаці важнейшых гадавых праваслаўных свят Вадохрышча, прытала незабыўная і шмат у чым знамянальная падзея — сустрэча галоўных рэдактараў і супрацоўнікаў Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" з творчай моладдзю школ і ліцэяў сталіцы.

У шыкоўнай зале Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі сабралася больш як трыста пяцьдзесят пачынаючых паэтаў і празаікаў, што спрабуюць свае сілы ў нялёгкай, але так патрэбнай народу і краіне справе — творчай дзейнасці. Гавару гэта без перабольшвання.

Школьнікі і ліцэісты прыязнымі і шчырымі апладысментамі віталі галоўных рэдактараў часопісаў: Міколу МЯТЛІЦКАГА — "Польмя", Ніну ЧАЙКУ — "Нёман", Раісу БАРАВІКОВУ — "Малодосць", Анатоля КАЗЛОВА — штотыднёвік "ЛіМ", Паўла ВЕРАБ'ЁВА — Старшыню Мінскай пісьменніцкай арганізацыі, а таксама даўно прызнаных і вядомых у рэспубліцы паэтаў Міхася ПАЗНЯКОВА, Яўгена КАРШУКОВА, Алеся БАДАКА, Вадзіма СПРЫНЧАНА, пачынаючага паэта Рагнеда МАЛАХОУСКАГА ды паэтэсу, настаўніцу гімназіі № 9 Марыну ЯНЧЭУСКУЮ.

Праходзіла сустрэча пад непасрэдным патранажам Старшыні камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама Мікалая ЦІЦЯНKOVA.

Нібы на двух крылах

*Нас дзеці і ўнукі паўтарыць нанова —
Народы не спісваюцца на пенсію.
Тыя будзеш звінець, мая родная мова,
Як слова, якое не выхінуду з песні!*

Пятрусь МАКАЛЬ

У зале сапраўды сабралася тая моладзь, якой неаб'якава мова, культура і літаратура, мінулае і цяперашняе, а таксама будучыня Беларусі. Аб гэтым можна было меркаваць па вачах юнакоў і дзяўчат, па той праніклівай уважлівасці і цікаўнасці, з якой яны ўслуховаліся ў кожнае слова сваіх старэйшых таварышаў, а можна з упэўненасцю сказаць, што і праз пэўны час — калег.

Кожны з прысутных усведамляў, што без мінулага — няма будучыні, таму няможна нешта стварыць прыстойнае на пустым месцы, без трывалага падмурку.

З такога вызначэння і пачаў сустрэчу з моладдзю галоўны рэдактар часопіса "Польмя", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ імя Янкі Купалы Мікола Мятліцкі. Ён у прыватнасці сказаў: — Дарагія юныя сябры, паважанья настаўнікі, сягоння, у год юбілею вялікай Перамогі, мы сустрэліся, каб узнесці гонар нашай зямлі на два крылы: старэйшымі і маладзейшымі. Уславіць творчасцю гераізм бацькоў і дзядоў. У сценах нашай установы "Літаратура і Мастацтва" прачыталі вашы конкурсныя сачыненні, якія вы сціпла пісалі дома, і зразумелі, што наспела кніга, якая ўвекавечыць бачанне ўжо вашымі вачыма мінулай трагедыі Вялікай Айчыннай. Гэта своеасаблівы працяг кнігі "Ніколі не забудзем", напісаную раней тымі, хто паспытаў яе на сабе, а вы ўжо ўнукі дзяцей вайны пабачылі і адчулі трагедыю праз аповеды сваіх са-старэлых дзядоў і бабуль.

Сягоння створана новая кніга дзецьмі Беларусі, гэта значыць вамі. Яна пакуль умоўна называецца "Заўсёды помнім" і рыхтуецца да выхаду ў свет у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва" пры дапамозе прысутных тут паэтаў і празаікаў. Пра мінулае, не бачаную, вайну вы тым не менш пішаце шчыра, эмацыянальна, прапускаючы праз свае сэрцайкі чутыя словы ад тых, хто спазнаў усю яе крываваю жудаснасць. А мо жахі мінулай трагедыі нашага народа перадаліся вам на генетычным уз-

роўні? Аднаму Богу гэта вядома. Дзякуй вам за памяць пра тых, хто быў перад вамі: за вашых бабуль і дзядуль, знаёмых і незнаёмых людзей. Бо, калі жыве памяць пра мінулыя трагедыі, то і ў будучым яны не павінны паўтарыцца. Я ў гэтым глыбока перакананы.

Сёння творчая моладзь Мінска павінна згуртаваць свае сілы і паказаць прыклад усёй Беларусі, што прыходзіць вартаснае і якаснае творчае папаўненне,

якому баліць за многае і многіх. Галоўнае, што вы неаб'якава ставіцеся не толькі да мінулага, але і да таго, што вас акаляе штодня.

Старшыня Мінскай пісьменніцкай арганізацыі Павел Вераб'ёў зрабіў акцэнт на тым, што на сустрэчу сабраліся людзі невыпадковыя, а менавіта тыя, хто любіць беларускае слова, умее ім карыстацца, праз слова кранаць патаемныя часцінкі душы тысяч і

тысяч суайчыннікаў і не толькі. Ён павіншаваў школьнікаў і ліцэістаў з іх свядомым выбарам жыццёвай, вобразна кажучы, славетнай сцэжкі. Пажадаў творчых поспехаў, здароўя і значных набыткаў на абранай дарозе.

Я ты, мой краю, перадай
Майм сынам у спадчыну
Для песень новых — светлы май
І сілу мовы матчынай.

Мікола МЯТЛІЦКА

тум разгортку з вашых твораў, а ў чацвёртым і пятым плануем змясціць шэраг паэтычных і празаічных твораў, якія ўвойдуць у памянёную ўжо кнігу. Ведайце: талент — падарунак Божы, — зазначыла яна і прачытала некалькі сваіх лірычных вершаў.

Галоўны рэдактар "ЛіМа" ("асноўнай літаратурнай трыбуны" Беларусі, — вызначэнне М. Мятліцкага) Анатоль Казлоў звярнуў увагу моладзі на тое, што творчы лёс кожнага пісьменніка пачынаўся менавіта з газеты і праз газе-

Звяртаючыся да ўсіх прысутных, Старшыня камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама Мікалай Ціцянкаў адзначыў наступнае: — Я вельмі ўзрушаны сённяшняй плённай сустрэчай. Гэта вялікая справа па адраджэнні нашай роднай Беларусі, яе культуры. Мне вельмі прыемна, што знаходжуся сярод вас, тых, хто праз дзесяць, дваццаць год ужо будзе хадзіць у класіках беларускай прозы, паэзіі. Адным словам, зробіцца выбітна асобаю нашай багатай, адметнай і шматпланавай літаратуры. Мо дажыву і да таго часу, калі ўбачу вашы шматомныя творы ў кнігарнях і буду кажаць сваім унукам, што ведаў вас, нечым спрыяў у станаўленні. Дзякую ўсім: і нашым масцітым творцам, што знаходзяцца на сцэне, і тым, хто робіць першыя, але ўпэўненыя крокі ў літаратуры. Галоўнае — не спыняцца. Вядома, што для поспеху аднаго таленту мала. Патрэбна яшчэ няспынная праца над сабою, жаданне пашыраць свае веды і круггляд. Адным словам — працаваць і працаваць. Дзякуй за шчасце быць сёння сярод вас.

ту, а пасля ўжо ішлі часопісы і асобныя кніжкі.

Шмат цікавых і слушных думак пра літаратуру і яе ролю ў развіцці грамадства, станаўлення маладога чалавека, як асобы і грамадзяніна выказала галоўны рэдактар часопіса "Нёман" Ніна Чайка. У прыватнасці яна адзначыла, што не трэба спыняцца залічваць сябе да паэтаў ці празаікаў ужо зараз, бо без сумненняў і перажыванняў хуткаспельны плод доўга не залежае, а гіне. Таму шлях праз сумненні да сапраўднасці — заўсёды апраўданы. Не трэба замыкацца толькі ў сваёй прасторы.

На заканчэнне сустрэчы прагучала шмат паэтычных радкоў. Творчай моладзі несумненна было цікава паслухаць вершы ў выкананні саміх аўтараў. Ліцэісты і школьнікі з непрыханым захапленнем слухалі Яўгена Каршукова, Міколу Мятліцкага, Алёся Бадака, Міколу Пазнякова, Вадзіма Спрычана, Паўла Вераб'ева ды Рагнеда Малахоўскага.

Ад імя творчай моладзі, а таксама настаўнікаў заключнае слова прамовіла выкладчыца гімназіі № 9 г. Мінска Марына Янчэўская,

Галоўны рэдактар часопіса "Малодосць" Раіса Баравікова была ўзрадавана колькасцю моладзі, якую прываблівае роднае слова. Раіса Андрэеўна пазнаёмілася ўжо з большасцю твораў школьнікаў і ліцэістаў, рыхтуючы будучую кнігу, і шчыра задаволенна прачытаным.

— У многіх з вас павінен склацца шчаслівым літаратурны лёс. У трэцім нумары "Малодосці" рых-

якая падкрэсліла, што такія незвычайныя сустрэчы павінны праходзіць як мага часцей, бо ўсё гэта на карысць як падростаючай творчай моладзі, так і краіны ў цэлым. Тым больш, што моладзь павінна прадоўжыць лепшыя традыцыі сваіх папярэднікаў. А для гэтага, як усе сёння ўпэўніліся, існуюць важкія падставы.

Падрыхтаваў Антон СМАЛЯК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Пісьменнік у землякоў

У снежні Уладзімір Ліпскі ў чарговы раз гасцяваў, рабіў творчую справядачу на роднай рэчыцкай зямлі з нагоды выхаду ў свет сваёй чарговай кнігі "Бацька. Пісьмы сына". Ён прыехаў не адзін, а з надзейнымі сябрамі, з таленавітымі землякамі — гэта: Мікола Чырык, заслужаны артыст Беларусі, Іван Бобла, кандыдат педагагічных навук, Аляксандр Яленіч, майстар спорту па вольнай барацьбе. Кніга Уладзіміра Ліпскага адрасаваная сем'ям, сучасным бацькам і тым, хто збіраецца стаць бацькам.

Сустрэча была наладжана ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы. Удзельнікі мерапрыемства — бібліятэчныя работнікі, чытачы, выкладчыкі і студэнты педагагічнага каледжа, сябры пісьменніка ды шмат яшчэ тых, хто з прыхільнасцю ставіцца да ягонай творчасці.

Выступіў Уладзімір Ліпскі як заўсёды цікава і дасціпна. Бралі слова ягоныя мінскія сябры.

Самадзейныя артысты рэчыцкага народнага калектыву "Грымата" падаравалі У. Ліпскаму і ягоным сябрам некалькі сваіх песень.

Падарунак жа Уладзіміра Сцяпанавіча чытачам Цэнтральнай раённай бібліятэкі — кнігі "Бацька. Пісьмы сына" і бацькаў сшытак з запісамі пра зробленае ў калгасе.

Шчырымі і цёплымі былі іншыя сустрэчы: са школьнікамі ў пасёлку Зарэчча, з землякамі ў роднай вёсцы пісьменніка Шоўкавічы, са школьнікамі ў вёсках Вузтаж, Камсамольск і інш.

"Мая задача выканана на 120 працэнтаў", — падвёў вынік Уладзімір Ліпскі свайму чарговому прыезду на родную рэчыцкую зямлю.

Пятро РАБЯНОК

Танцуюць усе!

"Чым болей будзе ў нас яркіх танцавальных форумаў, тым веселей стане нашае жыццё", — адзначыў пры пад'ядзенні вынікаў адкрытага фестывалю харэаграфічнага мастацтва "Калядныя сустрэчы" заслужаны артыст РБ Фёдар Балабайка. Ён узначальваў прафесійнае журы конкурсу аматарскіх калектываў народнага і эстраднага танца, што праيشоў на Малаой сцэне Палаца Рэспублікі.

Амаль 600 юных выканаўцаў з Гродна, Слуцка, Магілёва, Заслаўя, Бабруйска, Жытоміра і Мінска на працягу двух дзён спаборнічалі за ўзна-

гароды, прапанаваныя арганізатарамі фесту — маладзёжным грамадскім аб'яднаннем "Дыханне танца", старшыня якога Сяргей Папкоў плануе зрабіць "Калядныя сустрэчы" традыцыйнымі. Плануе таксама правесці летам міжнародны форум аматарскіх калектываў "Танцавальны шторм-2005" на беразе Чорнага мора.

Пераможцамі ж гэтага харэаграфічнага свята сталі ансамблі "Карагод" з Бабруйска (Гран-пры), "Дынаміка" з Гродна, "Сюрпрыз" і "Гарэзы" з Мінска.

Ясё КАВАЛЕВІЧ

Доўгачаканы дэтэктыў

Днямі ў Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбылася прэзентацыя кнігі "Карона Вітаўта Вялікага" з серыі "Сучасны беларускі дэтэктыў" (выдавецтва "Мастацкая літаратура"). "Вельмі прыемна, што нарэшце выйшла тая кніга, якую мы доўга чакалі, аб якой гэтутлікі марылі! — адзначыў дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Уладзіслаў Мачульскі. — Вельмі сімвалічна, што ў гэтай кнізе, якая ўяўляе сабой збор твораў дванаццаці аўтараў, мы сабралі розных пісьменнікаў, што працуюць у галіне дэтэктыўнага жанру... Я спадзяюся, што кожны чытач знойдзе для сябе ў зборніку нешта сваё".

На імпрэзе выступілі аўтары кнігі: Уладзімір Сіўчыкаў, Віктар Праўдзін, Адам Глобус, Максім Клімковіч, Сяргей Трахімёнак, Людміла Рублёўская.

Святлана КАНАНОВІЧ

З крыніцы болю

Трубадуры, дзьміце ў трубы,
марш Свабоды выдзьмувайце!
Цішыня пакоры — згубы.
Памятайце: вы — на варце!

На ўвесь свой голас заклікае баранавіцкі паэт Іван Лагвіновіч:

У студзені Івану Піліпавічу споўнілася 65 гадоў.

Па словах самога творцы: "У трэцім класе асмеліўся напісаць першы верш, у дваццаць гадоў пачаў друкавацца на старонках "Чырвонай змены".

Ручай паэзіі маёй,
адчуўшы волю,
бяжыць па кветкавых лугах,
па чыстым полі,
вітае светлыя гаі,
жартуе з борах,
а вось пачатак ён бярэ...
з крыніцы болю.

На сёння ў спадчыне паэта тры зборнікі: "Разлукі вырабывы" (2000), "Піліпаўка" (2001), "Ляда юдолі" (2003).

Чытаю "Дарогу" Івана Лагвіновіча:

Азмрочыўся вечар.
Паволі аціх рух колаў і ног чалавечых.
Дарога вачніцамі лужын сваіх глядзіць у захмарную вечнасць.

Загадкавы космас.
У зорных садах...

і думаецца мне аб вечнай таемнасці нашай паэзіі, аб лёсах нашых твораў...

Міхась МАЛІНОЎСКИ

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎШЧЫНА

Бялынічы

...І літаратура з музыкай з'ядналася

Творчасць вядомага беларускага пісьменніка Уладзіміра Арлова выклікае вялікую цікаўнасць у чытача. Аб гэтым ярка засведчыла і сустрэча з пісьменнікам, якая прайшла ў раённым мастацкім музеі імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. На спатканне з літаратарам, які плённа і адметна распрацоўвае гістарычную тэматыку, прыйшлі вучні бялыніцкіх школ, аматары роднай літаратуры, мовы, гісторыі.

Уладзімір Арлоў, а таксама журналіст і бард Зміцер Бартосік цікава распавядалі аб уласным жыццёвым і творчым лёсах, прачыталі ўрыўкі са сваіх твораў, адказалі на пытанні прысутных. Да таго ж Зміцер выканаў пад акампанемент гітары свае папулярныя песні.

Дарэчы, музыка на той сустрэчы гучала часта. Уласнае высокае выканальніцкае майстэрства прадэманстравала і трыю юных бялыніцкіх гітарыстаў у складзе навучэнца Магілёўскага філалагічнага ліцэя Уладзіміра Тачылы, вучняў СШ №1 і №2 Бялынічаў Віктара Зайцава ды Юрася Варапаева.

Магілёў

Зноў Мірон Шчудло на вышні

У аўстралійскім Сідне прайшла міжнародная фотавыстаўка. Па яе выніках каляровы фотаздымак магілёўскага мастака Мірона Шчудло "Мір майі Радзімы" ўдастоены бронзавага медаля.

На фатаграфіі адлюстравана магілёўская дзівіччына, якая трымае ў сваіх руках залатыя купалы царквы.

Варта падкрэсліць, што ўдзел у гэтай выстаўцы бралі аўтары з 71 краіны свету, якія прадстаўлялі 15 тысяч фотаздымакаў.

Мірон Шчудло займаецца мастацкай фатаграфіяй з 1990 года. Ягоныя работы дэманстраваліся больш як на 250 сусветных фотавыстаўках і адзначаны на сёння 15 залатымі, 2 срэбнымі і 11 бронзавымі медалямі, шматлікімі дыпломамі.

У знакамітым музеі "Лепшыя фатаграфіі XX стагоддзя" (Аўстралія) знаходзяцца 34 здымкі М. Шчудло. Таксама работы магілёўскага мастака ўпрыгожваюць калекцыі музеяў фотамастацтва Іспаніі, Англіі, Кітая, Францыі, Японіі, захоўваюцца ў прыватных калекцыях краін гэтага званнага блізкага і далёкага замежжа.

Творчы дасягненні Мірона Шчудло адзначаны ганаровымі званнямі заслужанага мастака еўрапейскай асацыяцыі фотамастацтва, заслужанага мастака асацыяцыі фотамастацтва Амерыкі, Азіі і Іспаніі.

Бабруйск

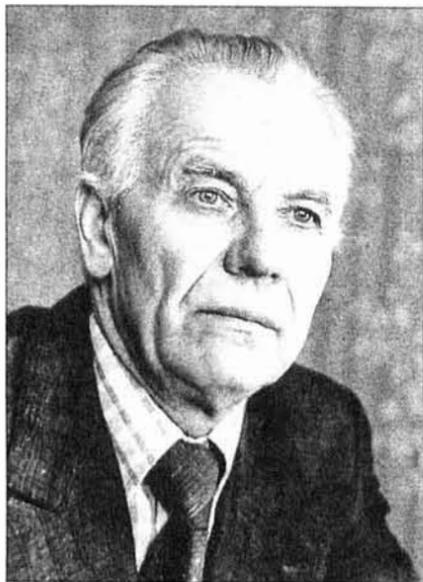
Няскораны лёсам

У Бабруйскай цэнтральнай бібліятэцы пачала дзейнічаць выстаўка-продаж карцін мясцовага самадзейнага мастака Валерыя Васілеўскага.

Пасля няшчаснага выпадку Валер аказаўся прыкутым да інваліднай калыскі. Вядома, многія людзі, патрапіўшы ў падобную сітуацыю, апускаюць рукі. Валер пачаў маляваць.

Ягонае захапленне — пейзажны жывапіс, нацюрморты. Каля трохсот карцін Валерыя Васілеўскага знаходзяцца ў дамах і кватэрах жыхароў Глуцка, Бабруйска, Віцебска, Мінска, Масквы, С.-Пецярбурга, Іспаніі, Германіі, ЗША.

Міхась БОЛІНСКИ

З лёгкай рукі Куляшова

Міколу Аўрамчыку — 85

Каб я была чараўніцай, прыдумала б расу, што “зіхаціць, нібы патрушчана і рассытана нябёсаў шкло”, рэйкі, “якія граюць, быццам струны”, хмаркі, “якія выгладжваюць над борам, яшчэ не расцвіўшую сіль”, квецень “нерагрэтую садоў”...

Але гэта ўсё даўно прыдумаў і занатаваў у сваіх вершах адзін з нашых выдатных паэтаў, заслужаны работнік культуры Мікола Аўрамчык.

Як лічыць ён сам, друкавацца пачаў з лёгкай рукі Аркадзя Куляшова. Адзін з першых вершаў “Адлёт жураўляў”, які датуецца 1938 годам, цяпер не надта падабаецца яму самому, аднак у свой час гэты твор заўважыў і высока ацаніў Якуб Колас.

Падумаць толькі! Мікалай Якаўлевіч працаваў у газеце “Піянер Беларусі” яшчэ ў даваенныя гады!.. Затым у “Чырвонай змене” і “Ліме”, “Польмі”... 27 гадоў быў загадчыкам аддзела паэзіі часопіса “Маладосць”, працаваў з такімі выдатнымі літаратарамі, як Янка Брыль, Аляксей Кулакоўскі, Вера Палтаран і многімі іншымі. Немагчыма нават уявіць, колькі тысяч вершаваных радкоў прайшло праз яго рукі, а праз ягонае сэрца, як адначалі многія, прайшло некалькі пакаленняў беларускіх паэтаў: Геннадзь Бураўкін, Юрась Свірка, Анатоль Грачанікаў, Васіль Зуё-

нак, Яўгенія Янішчыц, Рыгор Семашкевіч, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляеў і шмат іншых літаратурных дзеячаў. 40 гадоў Мікола Аўрамчык займаўся кансультацыяй маладых паэтаў! Можна, таму свайго так многа надымаў — таго, што балала і баліць...

Біяграфія М.Аўрамчыка трагічная, ахвярная. Як піша ён у сваіх успамінах, вайна “застала мяне ў інстытуцкай чытальні, дзе я рыхтаваў апошні экзамен за трэці курс. Уначы 26 чэрвеня мы з Міколам Сурначовым пакінулі ахоплены палымем Мінск...” Затым быў Паўночна-Заходні фронт, дывізіён “кацюш”, летам 1942-га пры акружэнні, каля Мяснога Бору (якое жудаснае супадзенне!) на Волхавым фронце ён трапіў у палон, а затым быў вывезены на каменнавугальныя шахты Рура ў Германію. Радок у анкеце (а, дарэчы, адзін з яго зборнікаў так і называецца “Анке-та”) — “быў у палоне” — доўга заставаўся чорнай плямай у біяграфіі Мікалая Якаўлевіча.

Пасля вяртання з Нямеччыны аднаўляў Данбас, працаваў на дрэвапрацоўчым камбінаце. Дарэчы, менавіта там быў напісаны адзін з лепшых вершаў “Беларуская сасна”. А пасля выхаду ў свет кнігі лірыкі “Сустрэча былых канагонаў” ён стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы —

Ты ж канагон,
як кажуць,
па прызначэнню,
А я, брат,
Паняволі канагон...
Заплюшчу вочы —
Усё як ёсць дазвання
Прыгадваю,
Нібы жахлівы сон...

Некалькі пытанняў да майстра.
— Мікалай Якаўлевіч, як вы ставіцеся да сваіх гадоў, да юбілею?

— Асаблівай радасці не адчуваю (усміхаецца — І. Г.) Я нават не думаю, што столькі пражыву! Адзначаць вырашыў сціпла: сёстры прыедуць, браты на жаль — хоць і маладзейшыя не змогуць...

— Я чытала ў вашых успамінах пра ўсялякія прыгоды маленства ў Плёсах, што на Бабруйшчыне, асабліва кранула гісторыя з ветраком, калі вы з сябрамі зваліліся з самай верхатуры...

— Шмат усяго было! Не забуду сажалку побач з сядзібаю бацькоў — мы туды бегалі купацца, бо навокал не было ні ракі, ні возера, вась і боўталіся ў гэтай лужыне, у якой, дарэчы, вяскоўцы вымочвалі лён і канаплю. Але, як ні дзіўна, менавіта тая сажалка — мой пачатак і мой працяг.

Памятаю і кузню. У параўнанні з іншай спрадвечнай сялянскай працай там рабілася нешта “паэтчынае” і незвычайнае. Мяне цягнула туды, набіваўся ў памочнікі і прападаў там днямі.

— А падкову пгасця знайшлі?..
— На каханне намякаеце? О! Тут лёс і сапраўды мяне не пакрыўдзіў. З Палінай мы сустрэліся пасля вайны, калі вучыліся, амаль адразу пабраліся шлюбам, дзеці пайшлі... Усё як звычайна... А праз 60 гадоў, ажно паверыць у гэта цяжка, калі не стала Паліны, я сустрэў сваё першае каханне — Анюту. І цяпер мы з Ганнай Сямёнаўнай васьм ужо 5 гадоў разам.

— Неяк вы прызналіся, што самымі лепшымі для вас былі гады працы ў часопісах. А колькі было сустрэч?!

— Вядома ж! І не пералічыць, але я хачу зараз прыгадаць васьм якую. Пас-

— Нягледзячы на мой няпросты жыццёвы лёс, я думаю, што самае галоўнае для чалавека — быць сумленным. Ва ўсе часы, пры ўсялякіх абставінах. А пшчасце — гэта калі ты лобіш тое, чым займаешся, і аддаешся працы без астатку. Я не

так шмат напісаў, затое ў мяне многа “хрэснакаў” у паэзіі...

Ірына ГРЫГАН
Караткевічам.

Фота забяспечана Ж. Малевіч і В. Калініным

“Сувязны паміж пакаленнямі”

Менавіта так назваў Алесь Пашкевіч аднаго са старэйшых беларускіх пісьменнікаў Міколу Аўрамчыка, які надына адсвяткаваў сваё 85-годдзе. З нагоды юбілею ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася творчая сустрэча з гэтым вядомым паэтам, празаікам, перакладчыкам, заслужаным работнікам культуры БССР, лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы.

“Агледзіны” — так называлася імпрэза, што сапраўды стала агледзінамі прайдзенага жыцця і творчага шляху пісьменніка. Своеасаблівым падгульненнем з’яўляецца і новая кніга нарысаў Міколу Аўрамчыка “Знаёмыя постаці”, прэзентацыя якой адбылася на вечарыне.

На сустрэчы выступілі: Пятро Прыходзька, Алесь Пашкевіч, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Сяргей Законнікаў, Сяргей Панізік, Анатоль Бутэвіч, Генрых Далідовіч, Уладзімір Някляеў, Уладзімір Дамашэвіч.

Мікола Аўрамчык прымаў віншаванні і падчас сваёй другой сустрэчы з прыхільнікамі творчасці і сябрамі ў ДOME дружбы. Невыпадка вечарына адбылася менавіта там — яна з’яднала людзей розных народаў, розных культур. Тут прынялі ўдзел прадстаўнікі дыпламатычных місій: Ганна Сатсай, Валерый Казлоўскі (Украіна), Балалбек Мукачаў (Кыргызстан), Мінас Марціян (Арменія), Моніка Саткоўска (Польшча). Выступілі і беларускія пісьменнікі: Леанід Дранько-Майсюк, Раіса Баравікова, Анатоль Вярцінскі, Васіль Зуёнак, Уладзімір Скарынкін, Мікола Мятліцкі, Рагнед Малахоўскі.

НА ЗДЫМКУ: дырэктар Літаратурнага музея Янкі Купалы Уладзімір Вечар віншуе юбіляра.
Н.Я.
Фота К. ДРОБАВА

Браціслава

Гэта дзе братэрства славяць

Прызнаюся, мне карцела пачаць са згадкі пра версіі паходжання этноніма *словене/славяне* — ад *Слова* і ад *славы*.

Але, на жаль, цяпер такое многімі ўспрымаецца, мякка кажучы, скептычна: маўляў, у рэспэктыве гэта — не больш, чым праява рамантычнага запалу адпаведных часоў, а ў перспектыве — поўная недарэчнасць. Вядома, у якасці адзіна вызначальнага бярэцца пункт гледжання часу нашага. Ён жа, трэба прызнаць, сапраўды пакідае мала месца для аптымізму. Як-нік, амаль усе цяперашнія славяне і са *Словам* (тым, пра якое сказана: *“На пачатку было Слова, і Слова было ў Бога, і Слова было Бог. Яно было на пачатку ў Бога. Усё праз Яго пачало быць, і без Яго нішто не пачало быць, што пачало быць. У ім было жыццё, і жыццё было святлом людзей; і святло ў цемры светліць, і цемра не ахапіла яго”* (Ін, 1-5) ужо не маюць повязь такіх, як раней; ды і пра *славу*, падобна, забыліся, не саромеючыся ісці ў паслугачы да тых, хто мацнейшы, спрытнейшы, хітравейшы. А гэта ж нішто іншае як *бесславеснасць і няслаўе*.

Мае нататкі, між тым, прысвечаны *славакам* — народу, які захоўвае адзнаку *славянскай* радаводнасці ў сваім найменні, а да таго ж і сталіцу краіны сваёй адпаведна перайменаваў так, каб не забывацца, што трэба шанаваць і ўслаўляць братоў, братэрства.

Гэта цэнячы, і я б хацеў нешта сказаць пра братоў-славакаў і братэрства.

Ды тут не абысціся без так званых фонавых звестак.

У 2000 годзе на пасяджэнні рэдкалегі часопіса “*Всемирная литература*”, з падачы яе галоўнага рэдактара — Т.М.Бондар, узнікла ідэя запраسیць на Свята беларускага пісьменства і друку пісьменнікаў славянскіх краін. Галоўнае — не проста сябе паказаць ды на іх паглядзець, а наладзіць сапраўды братэрскую сустрэчу, на якой, таксама па-братэрску, абмеркаваць, асэнсаваць усё, што з намі адбылося, адбываецца і можа адбыцца. Гэта ж перш за ўсё на нас, на славянах, за апошнія дзесяцігоддзі пашырліся і актывізаваліся, як ніколі, доследы па адчужэнні і зваджанні сваякоў. Адпаведна, мы набылі новы, няхай сабе не цалкам агульны, але падобны вопыт; і калі мы яшчэ не страцілі канчаткова свядомасці, яго трэба было абмяркоўваць, усведамляць, а таксама рабіць пэўныя высновы.

Засведчыўшы імяненне да еднасці і стваральнасці, а не варажнечы і разбуральнасці, да шчырага свядомасці, а не ачмуранасці, сабралася тады *славянская* пісьменніцкая сяброўна ў *Заслаўі*, а працягвалася ў Мінску, дзе 3 верасня 2000 года быў заснаваны Міжнародны Форум “*Паслы славянства*”. І святочны, і рабочы змест прыгледаных мерапрыемстваў досыць поўна адлюстравалі адпаведныя матэрыялы часопіса “*Всемирная литература*” (Гл. №1 за 2001 год), таму на гэтым не буду спыняцца. Выкажу толькі агульную ацэнку, якую пераканана ніхто не аспрэчыць: гэта быў разумны і канструктыўны пачына.

Мушу, праўда, адзначыць таксама, што, як часта бывае, у нас, беларусаў, імтэту хапіла ненамнага. А вось нашы калегі-славакі ўспрынялі ўсё гэта не толькі як надзённую ідэю, але і як важную справу. Дарэчы, нельга не адзначыць, што іхняя дэлегацыя на “*Устаноўчым з’ездзе*” мела прадстаўнічасць вышэйшага рангу: разам з кіраўніцтвам Саюза славянскіх пісьменнікаў (Янам Тужынскім, Павалам Янікам, Янам Маернікам), прыязджаў і Богуслаў Хнэупэк — ле-

генда чэхаславацкай дыпламатыі, грамадскі і культурны дзеяч.

Толькі пазайздросціць можна той арганізацыі і плённасці, з якой нашы славацкія калегі павялі справу далей, заснаваўшы нацыянальны, у межах сваёй краіны, Форум “*Паслы славянства*”, каб развіваць тое, што запачатковаўся ў Мінску, на Устаноўчым сходзе 3 верасня 2000 года.

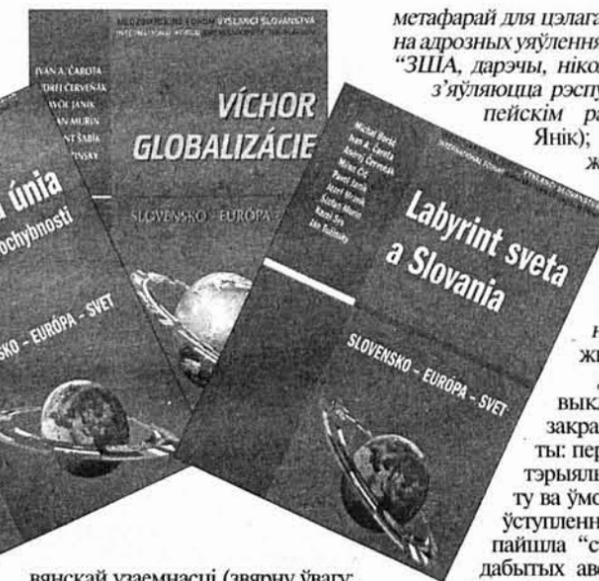
Славацкі Форум — ядро яго, падкрэсліў, склалі пісьменнікі, а на чале стаіць ранейшы старшыня Саюза пісьменнікаў Ян Тужынскі — разгарнуў працу ў розных кірунках. Асабліва істотнымі, паколькі набываюць рэзананс у грамадстве, сталі рэгулярныя канферэнцыі, якія праходзяць пад канец каляндарнага года пры нязменнай агульнай канцэпцыі: “*Славякі — Еўропа — свет*” (*Slovensko — Europa — svet*), а ўдакладненне тэматыкі абумоўліваецца актуалізацыяй пэўных праблем стану і развіцця славянства. Тэма чарговай вызначаецца пры завяршэнні папярэдняга. За перыяд між імі збіраюцца даклады, якія ўвойдуць у загалова рыхтуемы зборнік матэрыялаў чарговай канферэнцыі, а самыя надзённыя матэрыялы аператыўна друкуюцца яшчэ і ў органе ССП “*Літаратурны тыднёвік*” (*Literárny týždenník*). На цяперашні момант выйшла тры зборнікі: “*Віхур глабалізацыі*” (*Vichor globalizacie. Bratislava: Jamex, 2002*); “*Лабірынт свету і Славянства*” (*Labyrint sveta a Slovania. Bratislava: CCW, 2003*); “*Еўрапейскі саюз — спадзяванні і сумненні*” (*Evropska unia — nádeje a pochybnosti. Bratislava: CCW, 2004*). Усе гэтыя кнігі выходзяць у падобным афармленні, з лагатыпам і эмблематыкай Форуму. Між іншым, пацкавіўшыся, ці ёсць на іх попыт, у адказ я пачуў, што ранейшыя выпускі не засталася ніводнага экзэмпляра.

Я меў гонар і задавальненне быць аўтарам усіх трох зборнікаў, а непасрэдна там з дакладамі выступаць двойчы. Падзялюся яшчэ свежымі ўражаннямі ад канферэнцыі сёлетняй, якая праходзіла ў апошнія дні лістапада.

Улічваючы тое, што паўгода назад Славакія ўступіла ў Еўрапейскі Саюз, у мяне былі падставы задумацца, наколькі цяперашнія ўмовы дазваляюць захоўваць усё тое, што забяспечвала дзейснае існаванне Форуму. А тут яшчэ якраз на пачатак маёй паездкі ў Браціславу прыпала два катэзімы: прыродны — ураган у Татрах, што нанёс вялікую шкоду, адчувальную не толькі для Славацкай Рэспублікі, але і для ўсёй Еўропы; і палітычны — другі тур выбараў прэзідэнта Украіны, да вынікаў якога ўся Еўропа, ды і свет, таксама не застаўся аб’якавымі.

Сустрэлі мяне, дзякуй Богу, а таксама тым, хто гэта непасрэдна здзяйсняў — Павал Яніку, старшын ССП, і Антаніне Струнеўскай, консулу Беларусі ў Славакіі, вельмі гасцінна. І Саюз пісьменнікаў, дзе давалася ў той самы дзень прысутнічаць на прэзентацыі новага зборніка вядомай паэтыкі, я адчуў атмасферу не менш прыязную, чым раней. Адназначна станаўчае ўражанне зрабіў на мяне зноў і сам Форум, пра які, думаю, не лішне раскажаць падрабязней.

Пасяджэнне адбывалася ў зале-галерэі, якая належыць Камітэту сла-

вянскай узаемнасці (звярну ўвагу: і такі там ёсць, прычым дзейсны), старшыня якога, доктар Ёзаф Мравік, рабіў даклад “*Еўраінтэграцыя — аб’ектыўны працэс развіцця, а ці міф?*”. У ліку загалова планаваных выступоўцаў — высокааўтарытэтных дыпламат і грамадскі дзеяч Штэфан Мурын (даклад “*Марныя спадзяванні і падманныя міфы*”), акадэмік Мілан Чыч (даклад “*Славакія праз гадзі зноў на раздарожжы*”); прафесар Андрэй Чэрвеняк (даклад “*Глабалізацыя і глабальнае мысленне*”), згаданыя вышэй кіраўнікі Славацкага саюза пісьменнікаў Павел Янік і Ян Тужынскі (адпаведна, з тэмамі “*Да архітэктонікі Еўрапейскага Саюза*” і “*Спадзяванні з цягам часу гаснуць*”) чэшскі філолаг доктар Аляксей Мікулашак, які разважаў пра плённае “*Суснаванне славянскіх і яўрэйскай культуры*”, і ніжэйпадпісаны, які прапанаваў свае рэфлексіі на тэму: “*Славянская літаратурная супольнасць — мінулае без будучыні?*” (Па-руску яны надрукаваны ў “*Немане*” — 2004г. № 11) Выступалі, акрамя папярэдне згадзеных, іншыя прадстаўнікі славацкай інтэлігенцыі, а таксама госці — старшыня Саюза пісьменнікаў Чэхіі Карал Сыс і яго паплечніца Эва Францішэва. Паказальна, што мерапрыемства праходзіла зусім не па звыклым у нас прыпынку “*адзін палудукаў — усе папільскалі*”, а з грунтоўным абмеркаваннем і сур’ёзнымі дыскусіямі.

Калі даваць агульную ацэнку гэтаму форуму, найперш трэба адзначыць вось што: на ім працэсы еўрапейскай інтэграцыі разглядаліся ў рэальных каардынатах і адзеньваліся па аб’ектыўных крытэрыях.

Змест і пафас асноўных дакладаў адлюстраваны ў пастаноўках тэм досыць выразна і асаблівыя каментарыяў не патрабуе. А вось асобныя меркаванні дазволілі сабе вылучыць — таму што яны для нас актуальныя не меней, чым для славакаў, аднак мы чамусьці іх не хочам ці не можам агучваць, нават канкрэтна фармуляваць. Скажам, вось што: “*Еўрапейскі саюз ад пачатку быў задуманы найперш і найбольш за ўсё як аб’яднаная Еўропа манопалій і банкаў, вялікіх капіталаў*” (Ш. Мурын); “*Паміж зваджанымі паўднёвымі, дэзінтэграванымі заходнімі і ўсходнімі славянамі ставіцца сцяна ЕС і НАТА (быццам бы дзеля аховы краін, аб’яднаных у блоку, дзеля абароны паветранай прасторы ад... — ад каго?..)*” (А. Чэрвеняк); “*Абвяшчэнне статутных прынцыпаў яшчэ не азначае іх здзяйснення ў практыцы органаў улады і дзяржаўнага кіравання. Уладкаванне дзяржавы значна аддалена ад іх, ажно да разыходжання з імі. Гэта нас у любым выпадку не павінна збіваць на “веру” ў дэмакратыю*” (М. Чыч); “*... Агульны дом стаў*

метафарай для цэлага шэрагу ўзаемна адрозных уяўленняў” (Е. Мравік); “*ЗША, дарэчы, ніколі не былі і не з’яўляюцца рэспублікай у еўрапейскім разуменні*” (П. Янік); “*Амерыка можа выступаць як імпарціёр дэмакратыі, хоць у сапраўднасці імпартуе вайну*” (Я. Тужынскі).

Дыскусіі выклікалі многія закранутыя моманты: перспектывы матэрыяльнага дабрабыту ва ўмовах, калі пасля ўступлення ў ЕС імкліва пайшла “*стрыжка новаздабытых авечак*” — цэны ўзраслі на 40-50 працэнтаў, калі ўсё тое, што адбываецца,

можна з адказнасцю называць эканамічнай акупацыяй Сярэдняй Еўропы; стэрэатып, паводле якога Еўропу дзеляць на Усходнюю і Заходнюю, але не адрозніваюць Паўднёвую і Паўночную, хоць гэтыя часткі ў культурна-гістарычным плане маюць значна большыя адрозненні... Засяроджана абмяркоўвалася, як належным чынам супрацьстаяць таму, што нясе глабалістычная прапаганда. Вядома ж, не абысціся павярхоўна-публіцыстычнай контрпрапагандай, тэзісы якой, улічваючы ў адно вуха, хутка вылятаюць у другое, пакідаючы галовы апарожненымі перш за ўсё для імпартовай “*лашпы*”, хоць бы таму ўжо, што мы не клапоцімся пра назвапашванне і распаўсюджванне аб’ектыўных, вераных навукова звестак, якія запатрабуюцца актуальнай сітуацыяй і будуць запатрабаваны нашчадкамі — зразумела, пры ўмове, што мы іх унясім у аналіз гісторыі. А дзеля гэтага трэба ствараць адпаведныя камісіі: гістарычна/археалагічную, культурна/этыналагічную, лінгва-этымалагічную, тапанімічную, эканамічную, паліталагічную. Такая задача мае асаблівае значэнне для славакаў у сувязі з тым, што іхняя мінуўчына ўсё часцей інтэрпрэтуецца з перабольшанымі акцэнтамі на ролі германскіх чыннікаў, а пры гэтым — адкрыта і замакуфлявана, наўмысна і па пустаце душэўнай — выкасоўваюцца чыннікі ўласна славацкай і агульнаславянскай. Што маецца на ўвазе канкрэтна? А такое, скажам: арганізатары асветна-папулярызатарыяў выстаўкі, якая прысвечана старажытнасці, могуць павесіць сучасныя геаграфічныя карты з нямецкамоўнымі назвамі, што свядомасць наведвальнікаў экспазіцыі, асабліва недасведчаных, малалых, істотна заблытвае, наводзіць на думку, нібыта цяперашнія славацкія зямлі былі германскімі. І справа тут не толькі ў грубым парушэнні прынцыпаў гістарызму, але і ў абразе патрыятычных пачуццяў. Між тым, да гонару славацкай інтэлігенцыі, сярод яе няма тых, каго падобныя факты абражаюць. Яны ж ганарацца тым, што ўсё большае прызнанне набывае гіпотэза, паводле якой менавіта праславакі былі тым этнасам, вакол якога яднаўся славянскі суперэтнас, а іхняя гаворка склала аснову стараславянскай мовы.

Карцей кажучы, годна прадаўжаць традыцыі сьлянных папярэднікаў — Яна Колара, Паўла Ёзафа Шафарыка, Людавіта Штура — у славакаў ёсць каму. Апроч спамянёных Форуму “*Паслы славянства*” і Камітэта славянскай узаемнасці, па ўсёй Славакіі ствараюцца “*Клубы малалых славян*” — аб’яднанні старэй-

шых школьнікаў і студэнтаў, якія цікавяцца гісторыяй свайго народа, імкнуча захоўваць яго спадчыну і традыцыі. Пра гэты культурніцкі рух моладзі на канферэнцыі раскажаў доктар філасофіі Мілан Сідар, які, дарэчы, сваю дысертацыю рыхтаваў у Мінску.

Пэўна, няма патрэбы тлумачыць, што я светла зайздросціў славацкім калегам і радаваўся за краіну, у якой інтэлігенцыя адказна ставіцца да запатрабаванай прадкаў, а таксама выхоўвае годную змену ў нашчадках. І, вядома ж, думалася: хіба ў нас, беларусаў, на гэта магчымасці меншыя?! Хутчэй, наадварот.

Бо назіраў я ў Браціславе не толькі светлыя бакі. Так, яшчэ з мінулага года паездкі засталіся змрочна-цяжкія ўспаміны ад відовішча: у самым цэнтры дзівосна прыгожай і ўтульнай старой Браціславы адзін з будынкаў па перыметры, на значнай адлегласці ад яго самога, абнесены калочым дротам, а паўз гэтую агароджу ходзіць каля двух дзесяткаў узброеных вайскоўцаў... Аказалася, гэта пасольства ЗША пад аховай сіл спецыяльнага прызначэння.

Шчыра скажу, я вагаўся, ці смею згадаць пра гэта ў друку — а раптам мае славацкія калегі і сябры будуць крыўдзіцца? Папытаўшыся, пачуў, што не іхняя ў гэтым віна, таму з іх боку не можа быць ніякай крыўды. А дзеля паўнаты досведу сябры ўдакладнілі, што амерыканцы яшчэ збіраліся той калочы дрот, які мяне так уразіў, замініць сцяною, накітавалі Берлінскай, і толькі моцныя пратэсты насельніцтва спынілі рэалізацыю такой задумы.

А сёлета да таго ўражання дадалося не меншае. Аднойчы, калі сябар вёз мяне з мікрааўта на Петржалка ў цэнтр сталіцы, я заўважыў непадалёку на гары два незвычайна збудаваныя. Пацкавіўся: “*Замкі рэстаўроўка?*”. І атрымаў наступны адказ: “*Не, гэта нядаўна пастаўлены амерыканцамі станцыі сачэння, праслухоўвання*”. Як тут было не ўспомніць амерыканскія кінафільмы пра Бонда, у якіх Браціславу паказвалі наводнай савецкімі вайскоўцамі! Памятаючы пра падзеі 1968 года і немалыя крыўды пасля іх, я задаў пытанне, як цяпер славакі судзіліся ўздзяенне дзюво сіл. І, прызнаючы, не чакаў таго, што пачуў: “*Ды савецкіх салдат, як і афіцэраў, у Браціславе мы практычна не бачылі*”. Гэта, дарэчы, не азначае, што славацкая інтэлігенцыя схільна ідэалізаваць савецкі лад і дачыненні з СССР. Ад другога калегі, напрыклад, давалася чуць дасціпныя аповед, які афармляецца ў анекдот, пра такое здарэнне: “*На з’ездзе Саюза славацкіх мастакоў агучваецца, па завядзённым, прапанова прыняць адозву: “Навечна з Савецкім Саюзам!”* Адзін з удзельнікаў — мастак вядомы, прызнаны — заяўляе: “*Я падпісваць не буду*”. Яго ў кулуарах угаворваюць, а ён трымаецца свайго, тлумачыць: “*Як я магу ставіць подпіс пад тэкстам пра вечнасць, калі мне ўжо хутка паміраць*”. Тым не меней спрабуюць пераканаць: “*Усе ж падпісваюць*”. Ну, так прынята. А калі гаворыцца “*навечна*”, то маецца на ўвазе “*на тваё жыццё*”. І той згаджаецца: “*Калі так, няхай*”. Толькі ні на хвіліну больш”.

У размовах з калегамі, натуральна, больш за ўсё ўвагі надавалася літаратуры і пісьменніцкім справам. Але пра гэта я раскажу, калі дазволюць, іншым разам. Цяпер жа толькі падагулю: у Браціславе, сапраўды, услаўляюць братэрства, славацкая інтэлігенцыя лічыць за ганьбу адмаўленне ад славацкага роду. А наша?

Колы пытанні, на якіх засяроджвае ўвагу сучасная крытыка, імкліва пашыраецца год ад году, пастыхова пераадоляючы класічныя вызначэнне крытычнай дзейнасці, сфармуляванае М. Гарэшкім: „...крытыкаваць — значыць шукаць таго ж, чаго шукаў аўтар, і рабіць думку яго яснай чытачу, і даходзіць, ці добра выклаў думку аўтар і як выклаў і як бы мог выклаць лепей” („Развагі і думкі”). Думаецца, на працягу 2004 года лімаўскімі публікацыямі з рубрыкі „Крытыка” меў магчымасць задаволіць свой густ нават самы прызірлівы літаратурны „турман”. Матэрыялы, што месціліся на старонках „ЛіМа” амаль усе публікацыі С. Грышкевіча, па якіх аўтар бачыцца чалавекам разняволеным у меркаваннях, з неардынарным крытычным мысленнем. Дыяпазон яго „літаратурных цікаўнасцей” надзвычай шырокі.

Так чуйным да шматпланавых і больш арыгінальных даследчыцкіх тэхналогій. Атрымалася паўнаватрасная рэклама і аўтару, і кнізе. Натуральная цікавасць да выдання ўнікае ўжо толькі з гэтай заўвагі: „...даследчык разглядае трагедыю быцця беларусаў у творчасці В. Быкава праз прызму бестселераў „караля жахаў” С. Кінга”.

З цікавасцю чытаюцца на старонках „ЛіМа” амаль усе публікацыі С. Грышкевіча, па якіх аўтар бачыцца чалавекам разняволеным у меркаваннях, з неардынарным крытычным мысленнем. Дыяпазон яго „літаратурных цікаўнасцей” надзвычай шырокі.

Так чуйным да шматпланавых і

будзе перабольшаннем, калі скажаш, што публікацыі Е. Лявонавай чытаюцца з вялікай цікавасцю анолькава як навукоўцамі, так і „звычайнымі” літаратурнымі аматарамі. За кнігамі Е. Лявонавай трывала замацавалася справядлівае вызначэнне „навуковых бестселераў”, што „разыходзяцца” ў кнігарнях у імгненне вока, адпаведную ж увагу прыцягваюць і публікацыі Евы Аляксандраўны ў перыядыцы. Не стаў выключэннем і артыкул „Слова кляча — сэнс адгукаецца...” (Нямецкая кніга вершаў Алеся Разанава) (9 красавіка 2004г.), дзе даследаванне індывідуальнага аблічча, творчай адметнасці мастака, адкрывае і яго

студзень 2004г.), „У кожнага — свая Галгофа” (18 чэрвеня 2004г.)... Аўтару ўласціва не толькі крытычная аб’ектыўнасць, але і тонкае ўспрыманне псіхалогіі творцы, пільнасць да мастацкай дэталі, уважлівасць да пластыкі вобразаў. Асабліва відэавочнымі гэтыя прыкметы даследчыцкай манеры А. Марціновіча бачацца ў публікацыі „Душа, як песня, а ў песні — душа” (13 лютага 2004г.), дзе пад увагу бяруцца не толькі рысы творчай індывідуальнасці паэтэсы, жанравы адметнасці твораў, але прасочваецца і яе жыццёвы шлях, тлумачацца духоўныя станы, светапоглядныя чыннікі. Думаецца, гэта зусім немалаважна — зася-

раецца — прываблівае сувмернасць цэлага (асобы творцы) і частак (паасобных вершаў) у ацэнках аўтара артыкула. Наўрад ці хто паспрачаецца з тым, што дар сапраўднага літаратурнага крытыка такі ж рэдкі, як і талент творцы. Калі ж адораны крытык характарызуе творчасць таленавітага паэта, унікае пэўная „субстанцыя”, своеасаблівы „мастацка-крытычны” водгук — эстэтычна вытанчаны, кранальны і запамінальны.

Не менш цікавае, чым публікацыі Л. Галубовіча, выклікаюць і артыкулы Ірыны Шаўляковай — крытыка, на мой погляд, з вельмі адметным стылем і літаратурным густам. Відэочнае імкненне даследчыцы да аб’ектыўнасці фармулёвак, навуковай абгрунтаванасці меркаванняў і выснаў вымагаюць асабліва пільнага „учытвання” ў яе тэксты. Гэта абумоўлена і ўскладнёнай лексікай, якую выкарыстоўвае аўтарка, а таксама „кампаратывістыкі” схільнасцямі яе даследчыцкай манеры. З гэтай прычыны асноўнымі прыхільнікамі публікацый І. Шаўляковай з’яўляюцца навукоўцы, непасрэдна самі літаратары і, безумоўна, літаратурныя крытыкі. У вызначным асяродку меркаванні даследчыцы — і аўтарытэтычны, і значны, і заўсёды — на ўвазе. У той жа час названая вышэй асаблівасць індывідуальнага стылю аўтаркі ў пэўнай ступені „звужаюць” кола яе чытачоў. Думаецца, гэта адчула і сама даследчыца, бо яе чарговы артыкул „Архаіка і яе „філіялы” (17 снежня 2004г.) адрозніваецца своеасаблівай філалагічнай вызваленасцю, большай эмацыянальнай напоўненасцю. Разважаючы пра сучасныя тыпы мастацкага мыслення і творчай свядомасці, І. Шаўлякова бярэ пад увагу ўсё тую ж „вечную” праблему — мастак і соцым, роля і прызначэнне творцы, выяўляючы тут, як заўсёды, свой арыгінальны і свежы погляд.

Нягледзячы на розныя эпітэты, якімі часта „ўзнагароджваецца” сучасная крытыка, нельга не адзначыць, што яе пульс даволі выразны і, так бы мовіць, раўнамерны... У процівагу негатыўным меркаванням і песімістычным прагнозам, беларуская крытыка існуе, развіваецца, адсочвае мастацкія з’явы, выказвае ў роўнай ступені якасць суб’ектыўнасці, так і аб’ектыўнасці погляды на літаратурны працэс. Пульс крытыкі — гэта імпульс думкі і пачуцця, імпульс свядомасці і натхнення. Адно толькі лімаўская „крытычная думка” выразна дэманструе свой неблагі плён у асэнсаванні нашчадальнага прыгожага пісьменства, выкарыстоўваючы пры гэтым мноства метадаў і прыёмаў крытычнага аналізу. Зразумела, у межах аднаго артыкула нельга падрабязна разгледзець усе публікацыі 2004 года, змешчаныя ў штодзённіку пад рубрыкай „Крытыка”, але, несумненна, прыцягнуць чытацкую ўвагу артыкулы С. Явар і А. Трафімчыка, В. Шынкярэкі і А. Рагулі, Н. Капы і іншых сучасных даследчыкаў літаратуры, дзе філалагічная культура гарманічна спалучаецца з індывідуальнымі густамі аўтараў.

У пераважнай большасці крытычных публікацый выразна бачыцца імкненне даследчыкаў да творчага асэнсавання мастацкага тэксту, да глыбокага пранікнення ў яго сутнасць. Навідавоку таксама агульная смеласць меркаванняў, адчувальнае разняволенасць думкі, уважлівасць да спецыфікі аўтарскага светаадчування. Немалаважнае значэнне мае і той факт, што большасць артыкулаў уласціва добраазычлівасць інтанацый, якія, безумоўна, выконваюць „стваральную” функцыю — дапамагаюць майстра слова пазітыўна і ўдумліва ўспрымаць заўвагі, парадзі і пажаданні крытыкаў. Напрыканцы хацелася б падкрэсліць, што здольнасці закранаць, узрушаць, хваляваць, выклікаць на дыскусію, прадэманстравання лімаўскай крытыкай, сведчаць пра неблагую сітуацыю і ў самой нацыянальнай літаратуры.

Лада АЛЕЙНІК

Пульс крытыкі — імпульс думкі

ронках штотыднёвіка, закруцілі самыя розныя праблемы, звязаныя з творчай дзейнасцю айчынных майстроў прыгожага пісьменства.

Найперш мэтазгодна засяродзіць увагу на публікацыях, прысвечаных непасрэдна самому предмету — літаратурнай крытыцы. Сюды „прымыкаюць” адпаведныя пытанні: сучасны стан, мэты і задачы, перспектывы развіцця беларускай крытыкі і, безумоўна, творчае аблічча самога крытыка. Гэтай тэме шмат увагі надала Наталія Дзянісава. Тут і асобныя артыкулы („Я — снайпер” (5 сакавіка 2004г.), „Права крытыкаваць” (9 красавіка 2004г.)), і своеасаблівы „лірычны адступленні” ў кантэкстах рэцэнзій і традыцыйных „аглядных” публікацый.

Погляды, выкладзеныя аўтаркай, безумоўна, цікавыя. Так, у артыкуле „Хвароба — шызаралізм” (6 лютага 2004г.) Н. Дзянісава не толькі выказала арыгінальныя думкі, дасціпна пракаментавала цэлы шэраг кніг („Дыяфрагма” В. Жыбуля, „Дзівін” А. Бурсава, „За здаровы лад жыцця” Джэй, „Рэканструкцыя неба” В. Гапеевай, інш.), блізкіх па форме, стылі і, прабачце за каламбур, псіхалогіі, але і прывяла ў падмацаванне ўласных поглядаў пераканальныя меркаванні іншых „калегаў па цэху” — Д. Серабракова, Г. Кісліцкай... Справядліва заўважае ў артыкуле з’яўленне своеасаблівай традыцыі сярод прадстаўнікоў Другога фронту мастацтваў ісаць адзін пра аднаго, выдатна тлумачыць гэта: „...нехта збоку, далёкі ад антыэстэтыкі ці, лепш сказаць, эстэтыкі постмалэрнізму, можа і не зразумець яе, а хто лепш патлумачыць, як не „таварыш па зброі”. Імпануе таксама, што аўтарка, нягледзячы на асабістыя кантакты з некаторымі аўтарамі, здолела паставіцца да аб’екта аналізавання цалкам індывідуальна, а таму і „дыягназ” атрымаўся аб’ектыўны і, верагодна, адэкватны: „...творчасць прадстаўнікоў Другога фронту мастацтваў асноўваецца на традыцыі, не намі прадуманай, абіраецца на тэорыю і практыку постструктуралізму і дэканструктывізму і з’яўляецца спробай выявіць на ўзроўні структурнай будовы сваё спецыфічнае светаразумецце”.

Артыкул „У літаратуразнаўчым лабірынце” (13 лютага 2004г.) — гэта водклік на кнігу доктара філалагічных навук І. Штэйнера „Deja vu, або Успамін пра будучыню”. Тут Н. Дзянісава, зноў жа, ва ўласцівай ёй манеры, уводзіць у кантэкст аналізу непасрэднага прадмета рэфлексію наконт сучаснага стану беларускай літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства. Само выданне яна ахарактарызавала надта лаканічна, тым не менш, справядліва вылучыўшы яго дамінанты і най-

глыбока філасафічных твораў айчыннага класіка бачыцца крытык у артыкуле „Дажыць да святання”: Пра адно апавяданне Васіля Быкава” (18 чэрвеня 2004г.). Тут С. Грышкевіч адсочвае сувязі між былым і сучасным, уласцівыя прозе В. Быкава, робіць цікавыя і змястоўныя каментарыі.

Важкія крытычныя ацэнкі даў С. Грышкевіч творчасці М. Курчэва ў артыкуле „Калі пазыты пішуць прозу” (9 ліпеня 2004г.). Погляды даследчыка аргументаваныя, не пазбаўленыя пачуцця меры, прывабліваюць дакладнасцю вызначэнняў, спецыфічнай рэчывасцю доказаў, абгрунтаванасцю высноў.

Мяркуючы па гэтых артыкулах, аўтар нібыта валодае не толькі крытычным розумам, але і своеасаблівым літаратурным густам, і так званай даследчыцкай пільнасцю. Таму відэачнай „нечаканасцю” стаўся яго артыкул „Пра культуру дыскусій-2 (з уласнага вопыту)” (17 верасня 2004г.), дзе крытык шчодро „паліў воцатам” усіх няўдзячных аматараў п’яра, якія асмеліліся не пагадзіцца з яго ацэнкамі іх творчасці. Асабліва арыгінальнай у кантэксте гнёўнага прамоўніцкага выступлення падаецца наступная філасофская заўвага, адрасаваная апанентам: „Не любім мы крытыкі, нават заслужанай, бо тут трэба найперш пераступіць праз сябе — уласныя амбіцыі і незразумельныя крыўды, быць вышэй бытавых дробязей, што заўсёды складае. Чалавечая натура, як вядома, недасканалая”. У артыкуле „Марнеў Пегас на восенёскай ралі, альбо Пазытычныя дажыткі Уладзіміра Лебедзева” (26 лістапада 2004г.) С. Грышкевіч яшчэ раз прадэманстравваў і „культуру дыскусій”, і надзвычайную „літаратурную карэктнасць” (асабліва „далікатным” падаецца тут вобраз „старога Пегаса”). Відаць, аўтар публікацыі сапраўды адчувае садысцкую асалоду, зневажаючы былых сваіх выкладчыкаў. Толькі вось да крытыкі гэты „набор выслоўяў бланз і стылі брыдкага юродства” (А. Вальнскі — Пг., 1923) мае вельмі адноснае дацьненне. Застаецца толькі канстатаваць, што часам крытыкі правакуюць філалагічную палеміку, якая набывае выразныя прыкметы „разборкі”, „звядзення рахункаў”. На што можа разлічваць рэцэнзент? Што аўтар возьме пад увагу яго грубы і цынічныя выпадкі? Наўрад ці... І змест, і стыль тут вымагаюць адзінай рэплікі: „Сярожа, за Пегаса адкажаш...”

У шэрагах сталых лімаўскіх аўтараў многія маюць „статус” вядомых і аўтарытэтных навукоўцаў. Адным з іх з’яўляецца Ева Лявонава, дацэнт філалагічнага факультэта БДУ. Не

непаўторны духоўны свет, і унікальнасць яго пазытычнага таленту: „Для А. Разанава слова, гук — не проста сыравіна для мастацкага спарадкавання, яны самі па сабе і героі, і сюжэты, і цэлыя драмы; зрэшты, не толькі ў вершасловах, а і ў паэмах-рэчах, паэмах-дзеях, пункцірах, версэтах і асабліва — у вершакзахах і квантэмах”. Прачытаўшы артыкул, застаецца цалкам перакананым у справядлівасці аўтарскіх поглядаў, бо ў меркаваннях даследчыцы спалучаюцца выразнасць думкі і эмацыянальнасць выкладу, лагічная абгрунтаванасць палажэнняў і доказная пэўнасць высноў.

Сярод лімаўскіх матэрыялаў мінулага года нельга пакінуць па-за ўвагай і публікацыі Алеся Лапата-Загорскага, дзе на ўвазе аўтара — актуальныя пытанні літаратурнай творчасці. Так, напрыклад, у артыкуле „Новыя аспекты сучаснай гістарычнай прозы” (6 лютага 2004г.) ён не без поспеху паспрабаваў адказаць на пытанне: „чаму гістарычныя канцэпцыі нашых раманістаў не абуджаюць шырокага рэзанансу і амаль не ўплываюць на грамадскія нацыянальныя зружы?”. Вядома ж, „гаговых рэцэптаў” аўтар не прапанаваў, але меркаванні і заўвагі, адрасаваныя „гістарычнаму жанру” і айчынным пісьменнікам, выдаюцца маюць рацыянальны сэнс. Несумненна карысны ўжо ў тым, што аўтар актуалізуе насамрэч важныя праблемы, прыцягвае да іх увагу і пісьменнікаў, і крытыкаў, і іншых чытачоў, прыхільнікаў айчыннай літаратуры.

Своеасаблівым працягам распачатай гутаркі стаўся артыкул А. Лапата-Загорскага „Моцная ці слабая?” (23 красавіка 2004г.), дзе аўтар у завостранай палемічнай форме аналізуе сучасны стан нацыянальнай літаратуры, разважае аб шляхах яе папулярызавання. Тут бачыцца спроба вызначыць задачы, што патрабуюць неадкладнага вырашэння мастакамі п’яра сфармуляваць пэўныя аспекты праблемы „творчага заняпаду” і шляхі іх пераадолення. Напрыканцы аўтар прыходзіць да катэгарычнай высновы: „Мы выжываем па слабым тыпе прыстасавальніцтва, між тым як па норме літаратура павінна паводзіць сябе як моцная, у добрым сэнсе агрэсіўная, біясістэма”. Як кажуць, — хутка казка кажашца, а не хутка дзея дзеіцца. Што ж, думкі, безумоўна, арыгінальныя, вартыя ўвагі літаратараў, выкладзеныя па-максімалісцку гарача і шчыра.

Запамінальнымі, адначасова інфармацыйнымі і фактурнымі, памастацку „сложэтнымі”, на маю думку, сталіся лімаўскія артыкулы Алеся Марціновіча: „Вечнасць у вокнах зямлі” (16 студзеня 2004г.), „Партрэт нацыі, партрэт народа” (30

родзіць увагу на асобе мастака, бо менавіта такі падыход дае магчымасць не толькі пранікнуць у творчую лабораторыю, але і глыбей зразумець вытокі таленту і натхнення, заўважыць дыялектыку суднасіні жыццёвага факта і творчай фантазіі, за якімі ярка і адкрываецца пазытычны свет.

Дарэчы, даследаванне псіхалогіі творчасці, індывідуальнасці творцы ў яе шматоблічных іпастасях, калі яно шчырае і аб’ектыўнае, не толькі выклікае натуральную цікавасць, але часта наноў адкрывае вядомыя творы, вядомых майстроў слова. Менавіта такое ўражанне выклікалі артыкулы Серафіма Андраюка „Каб жыла гістарычная памяць” (12 лістапада 2004г.) і Казіміра Камейшы „Відучая душа” (26 лістапада 2004г.). У першым — аналізуюцца гістарычныя нарысы Анатоля Бутэвіча, у другім — кніга паэзіі Васіля Гадулькі. Гэтыя публікацыі ў пэўнай ступені „блізкія” па эмацыянальнай шчырасці, духоўнасці. Абодвум аўтарам уласціва датклівае стаўленне да „беларускасці”, да айчыннай спадчыннасці. С. Андраюк падкрэслівае значнасць твораў А. Бутэвіча для сучаснікаў і нашчадкаў, для нашай агульнай памяці, заўважаючы, што гэтыя кнігі „даюць досыць выразнае адчуванне гістарычнага жыцця і гістарычнага руху беларускай зямлі і беларускага народа — руху складанага, супярэчлівага, драматычнага, але слаўнага і годнага”. К. Камейша праводзіць выразную думку — гісторыя нашай краіны складаецца з гісторыі адзінакочы чалавечых лёсаў, ведаць і памятаць якія неабходна кожнаму сумленнаму суайчынніку. Нельга не пагадзіцца з высокім сэнсам думкі аўтара, які адзначае: „Нам жа сёння важна, што паэтычны голас Васіля Гадулькі дайшоў да нашага сльху, да нашых сэрцаў... <...> Ён хвалюе, пераконвае нас, а яшчэ засперагае ад раўнадушша, якога сёння так многа ў свеце”.

Нельга абмінуць увагай крытычнае эсэ Леаніда Галубовіча „Восенёска настроі перад бабіным летам” (1 кастрычніка 2004г.). Артыкул сапраўды вытрыманы ў меланхалічнай „восенёскай” танальнасці, шчодро аздоблены асабістымі пачуццямі. Гэтая акалічнасць не толькі не зніжае яго „сэнсавай” вартасці, але і надае меркаванням аўтара дадатковую вагу — своеасаблівую мудрую разважлівасць.

Прыцягнула увагу таксама публікацыя Л. Галубовіча „Таёмнасць таленту” (6 жніўня 2004г.), дзе ў полі зроку аўтара — творчасць У. Марука. Найперш інтрыгуе эпічны зачын гісторыі „са згубленым рукапісам”, далей (калі ўпэўніваешся, што „рукапісы не га-

Прыемная неспадзяванка

Гэтыя дзве невялікага фармату кніжачкі трапілі ў мае рукі выпадкова. Ды, відаць, не-выпадковым стала іх выданне. Сёння ніхто не абдзелены магчымасцю падчас дрэйфу ў бязмежным кніжным акіяне прыстаць да таго архіпелага, вострава альбо нават астраўка, які менавіта для яго станеша выратавальным. Але ж, мабыць, некаму спатрэбіцца і падказка, каб не блукаць бязмётна і скараціць свой ратавальны шлях. Калі сярод чытачоў "ЛіМа" ёсць такія, раю звярнуць увагу на серыю кніжачак "Мне сонцам свеціць Наднямонне".

Як вынікае з самой назвы серыі, рыхтуецца яна на дабрадзейнай і не абдзеленай лёсам прыёманскай зямлі Стаўбцоўшчыны. Апякуе гэты цікавы праект загадчык аддзела культуры райвыканкама А. Грэкаў. Што ж гэта за выданні? Літаратурнае краязнаўства? Спраба дайсі да сваіх каранёў, каб лепш разумець дзень сённяшні? Магчымасць ганарыцца літаратурнымі набыткамі сваіх землякоў? Не выключана, што ўсё гэта дадам. Але яшчэ — і выдатная магчымасць далучыцца да сапраўднай паэзіі, адчуць смак сапраўды мастацкага слова, ачысціцца і прасвятліцца ягоным дабрадзейным святлом.

Задума, варта пераймання, бо колькі на нашай зямлі куточкаў, дзе нарадзіўся не адзін выдатны майстар слова. А здаўна павялося, што да таго месца, дзе чалавек нарадзіўся, ён асабліваю ласку мае. Але ці заўсёды годна ўшанавана гэтая памяць менавіта на радзіме? Ці часта землякі з'яўляюцца найбольш дасведчанымі знаўцамі не толькі творчасці, але і жыцця знакамітых асоб? Думаю, нескарыстаных магчымасцяў тут больш, чым зладбгткаў. І добра, што стаўбцоўцы вырашылі паказаць сябе і іншым, кім і чым славіцца іхняя зямля, што за перліны створаны на берагах слаўтага Нёмана, хто і што пісаў пра раку, якая заслужана можа лічыцца ракой нашага агульнага лёсу, бо стала крыніцай натхнення для многіх творчых людзей не толькі нашай Айчыны.

Серыю заснавалі ў год 120-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа Стаўбцоўскі райвыканкам і аддзел культуры. Натуральна, што і першай кніжачкай стаў "Вянок з аблокаў" Якуба Коласа. Нехта можа сказаць: што тут, маўляў, новага, усё даўно вядома. Гэта, канечне, так, але не варта спынацца з канчатковым прысудам. Многае для разумення задумы і яе паспяхова рэалізацыі залежыць ад падбору матэрыялу. А ён тут змешчаны і сабраны з густам і з надта моцнай экалагічнай падсветкай, якая вельмі і вельмі патрэбна нам сённяшнім. І не толькі таму, што прырода заўсёды чыгасца як самая займальная кніга. Яна змушае судзіцца сябе, сваю дзейнасць з тым, што нас акаляе.

Часта такое параўнанне не на нашу карысць. Занадта неапшадна ставімся мы да прыроды, як бы лічым, што яна вечная і заўсёды будзе гэткай жа нязменна шчодрай для нас і нашых нашчадкаў. Але як тут не згадаць словы, што некалі жартам прамаўлялі мы адзін аднаму, перарабіўшы вядомае выказванне Мічуріна: "Мы не можам чакаць літасці ад прыроды, асабліва пасля таго, што мы з ёй зрабілі".

Бязмётна спляжыць, знішчыць можна не толькі спрадвечнае балота, можна выпраміць рэчачку-крывульку так, каб ад яе застаўся адзін смуродлівы струменьчык, можна векавечны дуб пусціць на лёскі ці штакеціны... Дзеля гэтага не трэба мець вялікага розуму. Сёння яшчэ вастрэй, чым у часы Коласа, паўстала, падступілася да нас праблема захавання асновы асноўнага жыцця — вёскі. Беларускія вёскі няўхільна і надта пашпешліва знікаюць з твару роднай зямелькі, робячы сіротамі не толькі нас, выхадцаў з тых вёсак, але і нашых нашчадкаў-гараджан. Ёсць у Коласа трапнае назіранне-параўнанне: са скрухай заўважыў ён, як травой забываюцца зарастаюць палявыя дарогі — няма каму таптаць іх, не ходзяць па іх людзі. Дык то дарогі. А калі пусцеюць хаты, вёскі, калі ў небе сыходзіць чалавечая жылло?

*Наракаюць і смуткуюць
Дзве сястрыцы, дзве пунікі,
Што ў палях адны пустуюць,
Што іх глухнуць каляінікі...*

Калі мы і далей гэтак жа ўпарта, назоўліва і насуперак здравому сэнсу будзем умешвацца ў натуральны стан прыроды, бяздумна дэманстраваць, што чалавек — цар, то яна адпомсціць нам. А найбольш нашым дзецям і ўнукам, бо "свае тут звычай, законы", якія не дадзена кожнаму змяняць.

На гэкія развагі пацягнула пасля працягвання Коласавага зборніка. Спачатку хацеў па звычцы перагартыць кніжачку: маўляў, усё ведаю, але зачэпіўся, захапіўся і сумленна прачытаў усё, што ўключана ў "Вянок з аблокаў". І парадаваўся, што дагэтуль так пранікнёна гучыць голас нашага песняра, проста просіцца ў душу, кладзецца на настрой.

Як жывы і даверлівы субяседнік паўстае ў Коласа прырода, дзе "чыюсь дбалаю рукою // Збудован мне прасторны дом. // Утульна ў ім, добра ў ім поўна, // І усюды мудрасці бязмоўнай // Відна спрадвечная пячаць"... Ды і сёння апякае Коласава трывога за тое, што з бяздумнай волі чалавека нават "дубы на дол палі, як ніцья лозы, // Пайшлі пад сякеры і граб, і бярозы".

І сапраўды, што можа быць больш гаючым, патрэбным і неабходным для жыцця чалавека, калі не яна — яе вялікасць Прыро-

да, дзе многа "волі і разгону" для дум, для разваг, для самога жыцця?

Дачытаў да апошняй старонкі Коласава радкі і зразумеў: не, не ўсё так безнадзейна, калі ёсць каму далучыцца да Коласавай мудрасці, калі ў некага вышэй жаданне і ахвота падзяліць яго трывогу, калі зможа сам пра сябе сказаць ягонымі словамі:

*Знае толькі Бог адзіны,
Як мне любіць лугавіны
І родныя межы,
Стужкі поля і дарогі,
Пустак няма разлогі
І курганы-вежы...*

Наўздзіў па-новаму адкрыў я для сябе Коласа як выказніка лірыкі кахання. Так шчыра і шчымыліва, як дай Бог кожнаму прамовіць сваёй блізкай і адзінай:

*Я радасці большай не ведаў бы ў свеце,
Каб толькі была ты здарова.
Ачуньвай жа, зорка, ачуньвай,
мой квецце,
Пачуй маё шчырае слова!*

Другая кніжачка з гэтай серыі выйшла ў 2003 годзе. Дарэчы, абедзве іх выпусціў "Беларускі кнігазбор". Прысвечана яна творчасці Уладзіслава Сыракомлі і называецца "Дамок арганіста". Уключаны ў яе вершы, урвўкі з гутарак, паэм, нарысаў, эсэ ў перакладах з польскай мовы. Над пераўвасабленнем творчасці выдатнага паэта на беларускую мову парупіліся У. Дубоўка, М. Лужанін, Я. Пфляўмбаўм, У. Мархель, К. Цвірка. Вядома, спадчына гэткай дасведчанай у нашай гісторыі асобы, якой з'яўляецца Уладзіслаў Сыракомля, заслугоўвае большай увагі і мэтанакіраванага далейшага перакладу. Добра, што апошнім часам пра гэта рупіцца Кастусь Цвірка.

Згаданая ж кніжачка, бяспрэчна, дае ўяўленне пра творчую манеру Сыракомлі, лапамагае зразумець ягоныя памкненні і адносіны да сваёй роднай старонкі. Бо хоць і пісаў ён на польскай мове, але на беларускім матэрыяле — пра падзеі, якія адбываліся на беларускай зямлі, пра гісторыю беларускіх гарадоў, мястэчак і вёсак. Кніжачка ж ягоная "Дамок арганіста" ахоплівае найперш тое, што звязана з Панямоннем і з самім Нёманам. Сыракомля лічыць, што, "як кроў у артэрыях жывой істоты, так жыццё краіны мацней чым дзе пульсуюць у яе рэках. А між тым апісанне нашых рэк амаль няма..."

З той пары, вядома, сёе-тое змянілася, але, відаць, не настолькі, каб можна было сказаць, што сёння мы ведаем пра рэкі ўсё, што можам пазнаёміцца з іхняй "біяграфіяй" праз мастацкі творы. Не скажаш, што сучасныя краязнаўцы і пісьменнікі ахвотна бяруцца за гісторыка-літаратурнае апісанне беларускіх рэк і паселішчаў на іхніх берагах, іхняй ролі і значэння ў развіцці нашай зямлі.

Поле для творчай дзейнасці — вельмі шырокае. Але перш чым выпраўляцца ў дабрадзейны і плённы шлях, перачытайце Уладзіслава Сыракомлю. Не пашкадуецце. І хай не папрокам, а простым мабільным заклікам прагучаць ягоныя словы:

*Здзіўляюся я, калі нашы паэты
(З іх кожны — у сіле, абуты, адзеты),
Сустрэўшыся, скардзяцца з сумам,
з адчаем,
Што ім для аповесці, песні, паэмы
У гогай Літве не знаходзяцца тэмы,
Што зместу, сюжэтаў ім тут не хапае...*

Няхай жа хопіць у заснавальнікаў сілы, энергіі, настойлівасці і, вядома, грошай, каб не згасла серыя, бо ўсім нам хораша сонцам свеціць Наднямонне.

Анатоль БУТЭВІЧ

У XIX стагоддзі (1889 — 1893 гг.) у Пецярбургу існаваў студэнцкі асветніцкі "Гурток моладзі польска-літоўска-беларускай і мала-рускай", што займаўся распаўсюджаннем сярод рабочых і сялян нацыянальнай літаратуры для ўзняцця агульнага ўзроўню народнай адукаванасці.

Піццёрскія беларусы не дрэмлюць і ў XXI стагоддзі — выдаюць літаратурна-мастацкую незалежную газету "РОДЗІЧЫ", галоўным рэдактарам якой з'яўляецца Мяфодзі Сякера. Сучаснае беларускае мастацкае слова, што належыць нашым маладым літаратарам, гучыць не толькі на радзіме: на старонках газеты друкуюцца вершы Таццяны Сівец, Янкі Лайкова, Валерыя Куставай, Марыі Шамякінай, Усевалода Гарачкі, Вікі Трэнас і многіх іншых паэтаў. Акрамя таго, тут згадваюцца асноўныя падзеі беларускага літаратурнага жыцця — пра нас увесь час памятаюць, смуткуюць і радуюцца разам з намі — на тое жны і "Родзічы".

Паэзія Ларысы Раманавай, якая выдала ў "Беларускім кнігазборы" кнігу "Птушкі і рыбы", з'яўляецца спазнаннем душы і любові. Аўтарка незвычайна глядзіць на свет і сябе — вачыма рыб і птушак — маўчыць у цішыні...

У новы пазытывны зборнік Уладзіміра Някляева "Так" увайшлі вершы і пазмы, напісаныя за пяць апошніх гадоў жыцця паэта ў межжах — у Польшчы і Фінляндыі. Па словах Рыгора Барадулліна, гэта кніга — "эпічная спроба позірку па той бок вечнасці".

Выдавецтва "Про Хрысто" прапануе першую аповесць вядомай нямецкай журналісткі Андрэа Сафі Яннуш "Лёк" у перакладзе Васілія Сёмухі. Твор краінае сваёю шчырасцю, непасрэднасцю, тонкім гумарам і можа шмат сказаць уважліваму чытачу пра сум і радасць нашага зямнога быцця.

АНАТОЛЬ ЗЭКАЎ

Іранічна-юбілейны зварот да сябе

Такі жыцця расклад — пра што б ты ні кумекаў, ды вось і пяцьдзсят табе ўжо, Толік Зэкаў.

Былі і слёзы, і смех, а час акінеш вокам: пражыў — нібы прабег аднойчы стометройку.

А скажаш, што зрабіў І ў чым ты памыліўся...

І пяцьдзсят нібы, а як бы нарадзіўся,

бо што твае гады, калі яшчэ ты ўвішны і духам малады, і, кажуць, нечым іншым.

Як будзе далей там — што зазіраць удалеч? Сябе хвалі лепш сам, бо хто цябе пахваліць?

На радзіму!

На радзіму!
На радзіму!
Гэты кліч, як з даўніны, кліча да яе, адзінай, думкі,

мары,
згадкі,
сны.

Мне б у лес — абняць бярозы, памаўчаць у іх цішы...

Спаханіўся, мабыць, позна, хоць я тут і не чужы.

Цягнікі

Бягуць паўз вёску цягнікі штодня й штоночы — несупынна. Глядзіць матуля з-пад рукі, бо дзесьці там цягнік і сынаў.

Куды ён, сын, вядзе састай, які сягоння шлях ягоны? Глядзіць матуля: Божа, збаў, каб не на фронт ішлі вагоны.

Матуля ж помніць, як было у час ваенны, час праклёнаў, калі стагнала і гуло ваколле ўсё ад эшалонаў.

Глядзіць матуля з-пад рукі, кусае дрыгатліва вусны... Бягуць паўз вёску цягнікі, З якім яны імчацца грузам?

14 жніўня 2003 года

Тры чвэрці веку — маці.
Праз год з хвастом — паўвека мне.
Сядзім мы з маці ў хаце.
Два нашы цені на сцяне.
Яшчэ я летуценю,
а маці ж — больш пра небеці.
Няўжо мы самі — цені на алтары тваім, жыццё?

Хто сказаў, што быццам гарадскія мы, калі вёска сніцца ў белізне зімы?

Снежна ці адліжна, гэта не сакрэт: санны след і лыжны — нібы лёсу след.

Раніцай марознай дзень пачаў адлік. След той выбег з вёскі — у горадзе ён знік.

Студзень-2005

Што гэта за зіма, хоць на двары і студзень, а снегу ўсё няма, ды і калі ён будзе?

Надвор'е — як вясной: тэмпература — з плюсам.

Толькі заўтра ён годна памрэ На руках знепрытомленых дрэваў, Пакідаючы мужных сакрэт Каралевам.

Не хачу ні вясны, ні восені, Ні паходняў з ружамі белымі: Толькі вернасці — самай вогненнай, Ад вачэй тваіх — вішняй спелаю. Не такою мы казкаю вучаны, Каб сябе апаганіць распаччу, Я шапчу над тваімі вуснамі, Як малітвы, прызнанні розныя. Не чакаў ні вясны, ні восені. Толькі промняў ад шчасця — россыпам.
Ты прыйшла ў маё сэрца вольнае — Хай багі мне зайздросцяць розныя.

Цьмяны подых начэй, Цёплы дотык вачэй, Рэзкі холад рукі — Ты мая на вякі. Залатая скрыжаль — Слоў нястрыманых жаль. Непахісны сусвет Свой даруе сакрэт. Неададзаных сноў, Ці каханьня вятрой...

Ці Бог згубіў стэрно, ці, можа, збіўся з курсу?

У горадзе з акна на плошчу выглядаю, і мроіцца зіма з майго маленства, тая,

калі мяло-гуло і пад марозны пошчак мне поле за сялом здавалася — як плошча.

У школьным музеі

Музей этнаграфічны у нашай школе роднай — як быццам бы крынічка з мінуўшчыны народа, як быццам бы вяртанне ў маленства час далёкі, дзе ткала баба Маня палотны — як аблокі, а Грышка, дзед, як звычайна плёў кошыкі ля печы...

Музей этнаграфічны — музей гадоў малечых.

Вясной нашу бярозкі з лесу, пад вокнамі у рад саджу, каб затулілі ад дажджу і ад пачварнага прагрэсу.

Год Пеўня

Ён надыходзіць, Пеўней год, каб петушыцца над планетай, ды Пеўню што з таго турбот: тапчы курэй — адно і ведай.

Ён важна ходзіць па двары, ці то на плот дзе сядзе вышай. Няхай таўкуць мак камары, а ў Пеўня клопат, зрэшты, іншы.

Для Пеўня розніцы няма, чый год цяпер, чый будзе потым, ці то вясна, ці то зіма, ў яго заўжды адна работа.

За акенцам — зара, Быццам росчырк пярэ — Шчасця прыйдзе пара!

Зімовыя ўцёкі ад цывілізацыі

Лісты апалі, пачарнелі, Прапалі кроплі на расе, Адны дажджы, нібы самлелі — У снегапад сышлі ўсе. І я пабрыў за новай хмарай, Да дзён нязвыклай цішыні, Услед саткала восень чары, І неба страчвала агні. Былі ўцёкі таямніцай, Зіма закручвала вусы. Дзе я цяпер? У Празе? Ніцы? Мо чую рымлян галасы... Не, то важней — у роднай вёсцы, Дзе пах сасновы высіць дух, Дзе ў снезе хваткая вавёрка Грызе арэхі маіх дум.

ВЯЧАСЛАЎ КОРБУТ

Снег

Я люблю, калі падае снег На зямлю, што схавалася ноччу Ад мяне, ад сябе, як сакрэт Відавочны.

Белы снег, як паперы тамы, На стале, дзе няма вінаватых, Дзе няма бессэнсоўнай зімы, Астывае гарбата.

Снег — ты попел касмічных надзей, У якім мы схаваліся сёння, Ты прыходзіш заўсёды на дзень Навасёлам.

Віншуем

У студзені споўнілася

85 гадоў паэту Міколу Аўрамчыку;

80 гадоў паэту Васілю Карпечанку;

75 гадоў празаіку, драматургу, журналісту Аркадзю Пінчуку;

65 гадоў паэту Івану Лагвіновічу;

60 гадоў паэтэсе і празаіку Вользе Іпатавай;

60 гадоў празаіку Юрыю Станкевічу;

50 гадоў паэту Анатолю Зэкаву.

Жадаем юбілярам моцнага здароўя, натхнення і далейшых творчых поспехаў. Няхай ніколі не пакідаюць добры настрой, романтизм паэтычных і лірызм празаічных пачуццяў!

Юбілейны календар

◆ Споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння паэта Аркадзя Моркаўкі, вершы якога склалі зборнікі "Дым жыцця", "Гады, як ветразі", "Вершы".

◆ 100 гадоў з дня нараджэння паэта Уладзіміра Хадькі. Выдадзены яго зборнікі: "Суніцы", "Выбраныя вершы", "Радасны будзень", "Вершы", На ўзвях дзён".

◆ 100 гадоў з дня нараджэння празаіка Алеся Пальчэўскага, аўтара зборнікаў аповесцей і апавяданняў "Родныя берагі", "Жнівеньская раніца", "Разбітае люстэрка", "Запознены пасаг", кніг для дзяцей "Беражанкі", "Ты не адзін", "Аля і Галя", "Тайна аднаго звяна", "Аднавокі сом", "Сцежкі" і інш.

◆ 95 гадоў з дня нараджэння крытыка, нарысіста і сатырыка Якава Герцовіча, аўтара зборнікаў артыкулаў "На перадавых пазіцыях", "Літаратура і жыццё народа", "Герой і сучаснасць", "Пісьменнікі, кнігі, героі", "Творчае крэда", кнігі гумарэсак "Не пугай адзінай" і франтавых нататкаў "На вайне як на вайне".

◆ Споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння празаіка, драматурга, фельяніста Вялянціна Зуба. Яму належаць зборнікі п'ес "Дружная сям'я", "Злавацца не трэба", "Не спяшайцеся караць", "Тыдзень вечнага каханьня", "Надзейная апора" і інш.

◆ 75 гадоў з дня нараджэння дзіцячага пісьменніка, паэта, крытыка Лявона Шырына. Ён з'яўляецца аўтарам зборнікаў вершаў для дзяцей "Мы дзедзі шахцёркаў", "Песні ручая", "Ясь, жалейка і вясна".

◆ 70 гадоў з дня нараджэння паэта Віктара Ракава, аўтара паэтычных зборнікаў "Вернасць", "Акно ў зялёны сад", "Пазыўныя", "Песня і памяць", "І сноп, і птах, і я..."

Сутнасць усяго свету — кола; даскана-ласць — шар.

Яблык быў дадзены Еве, каб адбылося на-канаванне: чалавек атрымаў Веды, перастаў пачувацца залежна і набыў самастойнасць думак, вырашэнняў...

Трэба кожнаму з нас скіраваць свой розум на асэнсаванне будучага шляху Айчыны.

А Беларусь наша была, ёсць і будзе, як маем апекуном свету Хрыста, бо ў гэтым трыадзінстве слоў: "была, ёсць і будзе" за-кладзены той жа вялікі і адзіны сэнс існасці, як Адзінства Хрыста, які быў у Першым Прышэсці, чакаеца ў Другім і існуе з намі заўсёды. Не новыя думкі, праўда? Але, мусіць, у гэтым і заключаецца кола жыцця.

Азірніся навокал. З боку мураша мы — ІСТОТЫ. І з боку птушкі — ІСТОТЫ. Яны не ведаюць анічога пра нашу філасофію, але і мы не ведаем нічога пра іхнюю філасофію. Яны жывыя, а таму нельга адмаўляць ім у розуме на ўзроўні іх існавання, можа быць, непадуладнаму нашаму ўяўленню: не таму, што мы стаім на вышэйшай ступені развіцця, а таму што — НЕ ДАДЗЕНА. Мусіць, філасофія дрэва, пчалы, птушкі ці малпы не менш значная і цікавая, чым наша?

Тады чаму ў іх няма... навукова-тэхнічна-га прагрэсу? — запытаеце вы. Але размова ідзе пра філасофію, бліzkую да сузірання, асэнсавання, бліzkую да ідэальнасці, і ўрэшце рэшт, да Вечнасці.

Вядомы рускі філосаф Леў Шастоў выка-заўся прыкладна так: толькі намаганне "зра-зумець жыццё", асэнсаванне яго, — зольнае выклікаць тое адчуванне, якое мы ўсе называем філасофіяй.

Наўрад ці можам мы сказаць, што стаім вышэй за прыроду, што, маючы ІНШЫ розум, мы належым вышэйшай эвалюцыі, бо НАШАЕ жыццё, НАШАЕ існаванне роўнае жыццю і існаванню прыроды. У сэнсе ўзаемаіснавання, узаемаўплываў, узаема-вынікаў.

Не мае значэння, ХТО першы пачынае добрую ці кепскую справу. Лес зрабіў дабро — даў чалавеку грыбы і ягады... Яблыня ада-рыла пладамі і чалавек пачаў даглядаць яе. Гэта — Дабро... Але чалавек пачаў нішчыць балоты, пляжыць лясы... Гэта — Зло. Змяніўшы праз Зло экалогію — стан існа-вання прыроды, — чалавек атрымаў Зло! Мы існуем не паасобку, вышэй ці ніжэй, а — АСОБНА — РАЗАМ, АДЗІНА — ПО-БАЧ. Вынішчаецца сутнасць Прыроды, вымірае цывілізацыя Чалавека.

Тое, што адзін чалавек робіць машыны, не гаворыць, што ўсё чалавецтва разумнае. Тое, што малпа не можа рабіць машыны, не кажа пра нізкі ўзровень Прыроды. Але тое, што чалавек імкнецца даведацца, дацягнуцца, адшукаць іншыя цывілізацыі, не спаз-наўшы сваёй, зусім чужой яму (а не сваёй і падуднай, — як ён лічыць), незразумелай, дзівоснай, таёмнай, — кажа пра глупства, уласцівае ўсяму чалавецтву.

Сэнс жыцця — спасціжэнне. Не існаван-не, а спасціжэнне невядомага ці добра вядо-мага: сябе, да прыкладу. Але, як немагчыма пераскочыць праз 10 прыступак уверх, (ды і ці варта намагацца?), так немагчыма спасцігнуць іншы свет, не спазнаўшы свай-го, таго, што побач. Асэнсаванне гэта — уразумець і палюбіць свет — Прыроду, даць ім Дабрыню думак і спраў, тады мы, чала-вецтва, атрымаем Дабрыню і Гармонію. Тое, што дапаможа падняцца ўвысь не толькі на 10 прыступак.

Ці не з'яўляемся мы штучнымі стварэн-нямі ўжо з таго, што праграмаваныя: мы самазамыняемся праз нараджэнне дзяцей. Нараджаем, паміраем. Нараджаем. Паміра-ем... Але Дух чалавецтва несмяротны, ён развіваецца.

Гэтую ж думку аб штучнасці можна па-цвердзіць і тым, што чалавеку дадзены розум абмежаваны: ён не ўяўляе Сусвет, не ўяўляе Бясконцаць, Анічога, Бог. Ён не ўяўляе на-ват, што такое "чалавек" і для чаго ён створа-ны.

Сведчаннем таго, што планета жывая, з'яўляецца подых — дыханне, якое мы

назіраем, стоячы на беразе мора. Прылівы і адлівы — дыханне жывой істоты.

А ці не мог чалавек, утвораны гар-манічнай Прыродай, быць выпадковасцю, памылкай, мутантам? і ці не створыць чала-век праз сваю дзейнасць новых мутантаў? Калі людзі знішчаюць Прыроду, дык ці не

Вольга КУРТАНІЧ

Светі...

знішчаць чалавека новаствораныя мутан-ты?

Ці не ў прадчуванні гэтых працэсаў, ча-лавецтва нараджае монстраў у кнігах, карцінах, кінастужках?

Рэлігія і...

"І сказаў Бог: створым чалавека па вобразу Нашым і па падабенстве Нашым..." (Быццё, гл. 1)

Бог для нас трыадзіны: Бог — Бацька, Бог — Сын і Дух Святы. Чалавек таксама сімвалічна трыадзіны; гэта сэрца, душа і розум. Наколькі падобныя?!

"Бог ёсць любоў". Так сцвярджае Біблія. Але нашая найвышэйшая любоў — гэта любоў да сябе. Нават калі мы скіроўваем гэтае пачуццё ў бескарысліваасці — на іншых люд-зей, мы ўсё адно любім іх праз прызму сваёй любові. А калі гэта так, дык ці не ёсць Бог у кожным з нас?! Не воблік, вобраз, а — кры-шталь, малекула?

А мо, гэта адно з 7 целаў, з якіх утвораны чалавек (пасля астральнага, пасля менталь-нага!) — можа, ягонае апошняе, не бачнае воку, якое адлятае пасля смерці фізічнага цела — але не Душа! — і яднаецца недзе з тым, што ўсё чалавецтва называе словам "Бог". "Бог любіць нас усіх, дзяцей Бога-вых"; — так сцвярджаецца ў Бібліі. Можа, менавіта праз гэта — крышталь, малеку-лу, 7-ае цела, — ён даказвае кожнаму з нас сваю любоў.

Раніцай, калі я еду на працу ў поўным тралейбусе ці ўвечары, вяртаючыся дадому пасля тлумнага дня, я кажу сабе: "Людзі, я люблю вас. Я прымаю вас усіх, усялякіх". І адчуваю суладдзе душы і радасць. Шкада, што я забываюся паўтараць гэта штодня.

Ідэальны, дасканалы — той, хто не мае ані добрага, ані кепскага: ні заслуг, ні зага-наў. Адсюль вынікае, што гэта той, хто спыніўся ў сваім развіцці. Ці ж варта дася-гаць ідэалаў?

Ці не ёсць рэлігі ў тым выглядзе, у якім існуюць яны сёння, — вялікім падманам ча-лавецтва? Бо ўзніклі яны не ад пачатку з'яўлення людзей. Яны замянілі сабой ней-кую іншую Рэлігію (Веру, Разуменне, усве-дамленне, Веды...)

І калі самі служыць схіляюцца да думкі, што ўрэшце рэшт рэлігі аб'яднаюцца і будзе Ад-на Вера, дык ці не гаворыць гэта пра тое, што адродзіцца ТАЯ, якая існавала раней?

Як мастак афармляе карціну ў раму, так і мы імкнёмся аформіць свет у межах свайго ўспрымання. Свет бязмежны, Бог бязмежны. Мы самі абмяжоўваем сябе.

Самае натуральнае, першаснае пачуццё дзіцяці — разуменне аднасці з маці: тут і да-вер, і спакой, калі яна побач. Усё на ўзроўні інстынкта, гэтаму не вучаць, яно даецца. Так і чалавек, дзіця Боскае, мае інстынкт разу-мення аднасці з Богам. Чалавек будзе Храмы, малое Яго вобраз, нібы выцягвае памяць пра Яго з памяці свайго першага нараджэння.

У кожным з нас Боскі пачатак, Боская ча-стка, — адсюль і ціхая, бязмоўная малітва, якая мае большае значэнне, чым малітва ў Храме. Адсюль інтуітыўнае веданне, што Адзіны Бог пачуе нас праз нашага асабістага Бога.

Як плод на дрэве непадобны на дрэва, якое яго вырасіла, так і чалавек вонкава непадобны да Бога, якім яго малюць на абразях. Але, як плод мае ў сабе часцінку — насенне дрэва, так і чалавек мае часцінку

таго Бога, які існуе на самай справе. Так прасцей уразумець існаванне Бога існага і тое, чаму ён незразумелы (неахопны) наша-му розуму.

Асоба і...

Вышэйшая самасвядомасць — самасвя-домасць адзіноты?

Філасаф Ашо сцвярджае, што толькі адзінота дасць вам магчымасць дасягнуць мэты, з якой вы прыйшлі ў свет: вы дакра-нецеся да боскасці, прасветленасці, уздызе-це на прыступку вышэй у развіцці і эвалю-цыі, і вам больш не трэба будзе вяртацца на зямлю, каб "іскупіць" свае грахі. Калі адзінота — гэта мэта чалавецтва, дык наво-шта былі створаны Мужчына і Жанчына, як пара...

Усё нашае жыццё — гэта выбар; прычым, выбар цалкам індывідуальны. І ў гэтым воля і няволя кожнага з нас.

Пакінуты ўсімі чалавек і адзіноці чалавек — гэта зусім не адно і тое. Адзіноці — той, хто прайшоў праз агульнае да сябе, да свайго ўнутранага эга. Сапраўды адзіноці чалавек знаходзіцца ў пошуку стварэння; тады як пакінуты — у пошуку паратунку ад сваёй вонкавай адзіноты.

Страх — сцяна на шляху самапазнання. Трэба ці абысці, ці прабіць яе. Стрымлівайце ўсе эмоцыі, акрамя эмоцыі радасці. Тады вы спазнаеце, што такое любоў блізкіх і навучы-цеся самі любіць свет і сябе.

Мозг спіць датуль, пакуль чалавек не су-тыкаецца з чымсьці вялікім і незразумелым. І калі ён пачынае шукаць сутнасць невядома-га, абуджаецца мозг і дае магчымасць ста-навіцца тымі, кім мы ёсць па сутнасці: філо-сафамі.

Калі вы не хочаце душэўных пакут, за-значце той стан, які можна назваць гар-моніяй. І ў той час, калі вы на раздарожжы, вяртайце сябе — хай прымусова! — да стану гармоніі, адкідайце кепскае па-за вашай па-мяццю і разуменнем.

Наша сённяшняе ўжо ёсць мінулае для бу-дучага.

Мы думаем, што рухаемся ў Будучыню. Але гэта не так! Мы рухаемся ў Будучыню Мінлага. Чым больш мы жывём, чым больш мінае часу, тым мацней і глыбей мы ўва-ходзім у мінулае: перад намі ўсё менш "што

будзе" і больш "што было".

Калі ты хочаш навучыцца размаўляць з людзьмі, навучыся спачатку размаўляць з са-бой: маўчаць.

Не спрабуйце стаць кімсьці, — вы можаце згубіць сябе.

Вызваліце сябе ад свайго прыгону і вы станеце бязмежным. Не давайце аднаму з вавых пачуццяў уладарыць над сабой... Вам кажуць, што вы прыгожы, адчуіце сябе багатым. Вам кажуць, што вы бедны, адчуіце сябе вольным... Ваша сутнасць у бязмежжы.

Творчасць і...

Біблія сцвярджае, што раней усе людзі ва-лодалі адной мовай, а потым яны былі раз'яд-наныя праз розныя мовы. Але што такое мо-ва? Гэта двайны сімвал: праз маўленне і напісанне. Можа, раней існавала адна пісьмовая мова — мова адпаведных знакаў, зразумелых усім... За што канкрэтна мож-

на было раз'яднаць людзей, чым яны прагнавалі вышэйшыя сілы? Мусіць, ра-зам з агульнай мовай існавала і агульная Вера (не маючы на ўвазе рэлігійную) ці Веды, Вучэнне: а, можа, лепшым азна-чэннем, тэрмінам будзе — Ісціна. Калі людзі пачалі перайначваць Ісціну, давляло-ся мяняць і мову, каб знайсці новыя адпа-веднікі слоў.

І як нішто не даецца звыш без першпры-чыны, так і раз'яднанне людзей праз мову было вызначана самімі людзьмі...

Пацвярджэннем таму, што свет людзей меў агульную мову (і, мусіць, гэта была пісьмовая) — з'яўляецца матэматыка, якая мае адны лічбы... Рымскія лічбы ведае ўвесь свет.

Калі мы чытаем філасофскія кнігі і разу-меем, ШТО там гаворыцца, узнікае пачуц-цё-ўспрымання таго, што там НЕ гаворыць-ца. Тады тое, што недаказана, мы пера-носім на паперу. Так узнікаюць нашы вы-казванні.

Мусіць, у працэсе сузірання прыроды таксама ўзнікаюць думкі: ад разумення, што сузіранне нясе большае, чым проста ўспры-манне вобразаў.

Толькі ў выпадку неабмяжоўвання сва-ёй свядомасці рамкамі розуму, вы можаце спазнаць свабоду духу. Тады можаце стаць непрадказальным нават для самога сябе. Толькі праз гэта можна стаць сапраўды творчым.

На кожным шляху ёсць указальнік. На жыццёвым шляху наш указальнік — думка.

Не бывае адзіна правільных доказаў. Кож-ны доказ мае магчымасць аспрэчвання, ан-тыдоказ, супрацьдоказ. Кожнае "так" выклікае сваё "не".

Калі вы пішце твор, дайце сабе магчы-масць забыцца на ўсё, што вы ведаеце, на ўсё, што трымаеца ў вашай памяці. І не імкніцеся пераўвасобіцца ў вавых герояў. Аддызіце ад усіх і ў першую чаргу — ад ся-бе. І вучыцеся ўсяму нанова, з белага арку-ша.

Кніга — гэта "союз всего сунцега", гэта вечная жывая вада чалавецтва, якая не дае знікнуць, адысці ў нябыт таму ці іншаму пакаленню. Аснова бяссмерця чалавецтва — кніга.

Арт-пацеркі

Самабытная, надзеленая спеўным талентам і драматычным дарам, актрыса Таццяна Мархель шчыравала калісыні на сцэне Колаўскага тэатра, мела своеадметныя

ролі ў кіно. Сёння яна — вядучы майстар сцэны Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Не так даўно яе заслугі перад айчынным мастацтвам адзначаны высокай узнагародай: медалём Францішка Скарыны.

У гонар аднаго з вядучых салістаў — лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, народнага артыста Расіі Эдуарда Пелагайчанкі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі адбыўся спектакль «Пікавая дама». Творчы калектыв прымаркаваў гэты паказ оперы П. Чайкоўскага да

65-годдзя свайго калегі. На мінскай сцэне яркі тэнар Эдуарда Пелагайчанкі аздобіў вобразы Ленскага, Германа, Юродзівага, Радамеса, Фаўста, Хазэ ды інш.

Працягваюцца сустрэчы з прыгожым у лекторы выхаднога дня, зладкаваным у Нацыянальным мастацкім музеі РБ. 29 студзеня тут пагавораць пра мастацтва Заходняй Еўропы XVIII ст. А 30-га адбудзецца дзве лекцыі: «Сем цудаў свету» ды «Мастацтва Беларусі першай паловы XIX стагоддзя».

І лютага ў Беларускім дзяржаўным музычным тэатры — вялікае свята. Разам з калегамі ды гледачамі адзначыць свой «залаты» юбілей Аляксей Ісаеў — дырэктар і

адзін з вядучых салістаў тэатра, заслужаны артыст рэспублікі. У гэты вечар адбудзецца яскравае шоу з яго ўдзелам.

С.ВЕТКА
Фота забяспечана К.Дробавым і аўтарам

У Брэсце адбыўся XVII Міжнародны фестываль «Студзеньскія музычныя вечары». Удзельнікамі канцэртных праграм, апроч беларускіх выканаўцаў, былі госці з Італіі, Казахстана, Кітая, Літвы, Малдовы, Польшчы, Расіі ды іншых замежных краін. Прынамсі, выступалі такія знакамітасці, як «Віртуозы Масквы», дырыжор С. Сандэцкіс, піяніст У. Крайнеў. Арганізацыя гэтай унікальнай імпрэзы, выбітнай нават у параўнанні з падзеямі сталічнага жыцця, семнаццаці год запар трымаецца намаганнямі ды энтузіязмам ініцыятара фестывалю, старшыні Брэсцкага музычнага таварыства, лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва Ліліі БАТЫРАВАЙ, з якой нам давялося пагутарыць падчас аднаго з яе візітаў у Мінск.

Апагей шчасця...

— Лілія Рьгораўна, вы ўжо добрых паўстагодзя выкладаеце курс спецыяльнага фартэпіяна ў Брэсцкім музычным каледжы імя Шырымы, колішнім вучылішчы. Адначасова займаецеся асветніцтвам, прапагандуеце класіку, арганізавалі ўнікальны фестываль. Такія мэтанакіраваныя і шліфныя дзейнасць вымагае спрыяльнага асяроддзя...

— А Брэст ужо даўным-даўно ў музычным сэнсе асвечаны горад! На мяжы 50-60-х гадоў, калі не было яшчэ паняцця «майстарклас», да нас прыежджалі прафесары з Масквы і праводзілі адкрытыя ўрокі на базе вучылішча. Спаквалі ў наша жыццё ўвайшлі канцэрты знакамітых гасцей. Кожнае імя — вяха ў музыцы дваццаціга стагоддзя: піяністы Віктар Мяржанаў, Міхал Вакрасенскі, Дзмітрый Башкіраў; спявачкі Галіна Пісарэнка, Ніна Дарліяк; альтыст Юрый Башмет, скрыпачы Віктар Трашчякоў, Алег Каган, віяланчэлістка Наталія Гутман. Канцэрты вакальнай музыкі ў Брэсце давалі Уладзімір Атлантаў, Алена Абрацова, Артур Эйзен...

Пачалося, бадай, з Мяржанава, які наведваў Брэст ужо не толькі як педагог, але і як саліст. Ніна Дарліяк, жонка Рыхтэра, выступала перад нашымі студэнтамі, займалася з імі вакалам. Сам Святаслаў Тэафілавіч прыезджаў у Брэст больш як паўтара дзесятка разоў: урокі не праводзіў, але студэнты мелі магчымасць паслухаць ігра майстра.

Вельмі актыўна далучаліся да жыцця Брэсцкага музычнага вучылішча, удзельнічалі ў педагагічным і асветніцкім працэсе беларускія кампазітары: Вагнер, Багатыроў, Семіянка, Глебаў, Алоўнікаў, Лучанок. Адкрытыя ўрокі давалі нашы знакамітасці: спявачка Тамара Ніжнікава, піяністы Валянціна Рахленка, Міхал Бергер, Валерый Шацкі ды ягоны бацька. Ірына Швабэва прывозіла свайго самага таленавітага вучня — маленькага Ігара Алоўнікава, які сёння ўжо народны артыст Беларусі, прафесар і, дарэчы, заўсёды жаданы госць нашых фестывалю.

— Аднойчы вы перасталі быць толькі захопленым «спажывцом» гэтай музычнай атмасферы і пачалі актыўна ўплываць на яе фарміраванне. Але да гэтага мусіла сфарміравацца ваша ўласная, моцная і апаганная, асоба. Даламажыце, калі ласка, зразумець вытокі вашага энтузіязму: ці не скажаце колькі слоў пра сябе?

— У Брэсце мы з мамай засталіся пасля вайны (нарадзілася ж я ў Мінску). Экстэрнам скончыла школу, затым і музычнае вучылішча — па класе фартэпіяна ў Яўгеніі Дабратворскай (вучаніцы Есіпавай, зоркі фартэпіяна пецяярбургскай школы). Я працавала і навучанне па спецыяльнасці працягвала завочна. І зноў пашанцавала на педагога — Валянціну Рахленку, чалавека не толькі з музычнай, але і з філалагічнай адукацыяй, наогул з энцыклапедычнымі ведамі, прадстаўніцу выдатнай сям'і знакамітых тэатральных актэраў. З дзяцінства я выхоўвалася на класіцы: Рахманінаў, Чайкоўскі, Лядаў... Вакрасенскі пачаў прыез-

джаць у Брэст з манаканцэртамі. А каб разнастаіць праграмы і выканаць штосылі з рэпертуару для фартэпіяна з аркестрам, прапанаваў мне сыграць з ім другую партыю — прынамсі, у Фартэпіянным канцэрте №2 Шапэна, у Рэ мінорным бахаўскім і ў «Канцэртшыко» Вебера. Вядома ж, я засумнявалася: правінцыйная піяністка, пра сябе забылася, думала толькі пра вучню, але прафесар Рахленка дала «дабро». Потым Рыхтэр параўў выступаць самастойна, рэкамендаваў пачынаць з салоннага рэпертуару...

Усё, назапашанае падчас навучання і стасункаў з дасведчанымі, духоўна багатымі людзьмі, увасобілася ўрэшце ў справе майго жыцця. З часам я актыўна ўключылася ў дзейнасць народнага ўніверсітэта культуры, затым — у працу адрджанага музычнага таварыства, з якога ў 1987 годзе вырас і Саюз музычных дзеячаў. Прадстаўляла наш народны ўніверсітэт культуры, як лепшы, дакладам на ВДНГ у Маскве. Дарэчы, калі там у Музеі выяўленчага мастацтва Рыхтэр арганізаваў славутыя «Снежаныскія вечары», я не прамінула ніводны з тых фестывалю! І ў 87-м задумала «Студзеньскія музычныя вечары» ў Брэсце, з заўважай на міжнародны ўзровень.

— Якім чынам удаецца такі ўзровень трымаць?

— Афішу фестывалю, які працягваецца 3-5 дзён, прадумваю і складаю загалды, галды за 2-3 наперад. Брэсцкая публіка спешчаная, прывабіць яе можна не працягласцю імпрэзы, а якасцю праграм, вялікімі імёнамі або новымі музычнымі сенсацыямі, замежнымі вундэркіндамі, маладымі лаўрэатамі прэстыжных выканальніцкіх конкурсаў. Толькі апошнім часам «Студзеньскія музычныя вечары» наведвалі бліскучая скрыпачка Яна Навакава з Чэхіі, вундэркінд Мэцье ван Балэн з Амстэрдама, аркестр «Маладая Беларусь» на чале з Міхалам Казінцом, наш «Класік-Авангард», расійскія оперныя салісты, Акадэмічны маскоўскі хор пад кіраваннем Уладзіміра Мініна (перамовы наконт яго візіту мы, між іншым, вялі 14 гадоў!)... На фестывалі абавязкова гучыць беларуская музыка, у тым ліку народная. У арганізацыі вельмі дапамагаюць абласныя і гарадскія ўлады, кіраўніцтва музычнага каледжа, за што ім вялікі дзякуй. Большасць канцэртаў адбываецца ў зале Брэсцкага абласнога тэатра драмы і музыкі. Арганіяны — у касцёле, і апроч польскіх ды нямецкіх выканаўцаў тут выступае наш Ігар Алоўнікаў: гений — я не боюся гэтага слова! Ён блізка да мыслення Рыхтэра і дапытлівасцю нагадвае Вакрасенскага. Які аб'ём фартэпіянай літаратуры ён засвоіў! Як ён іграе Моцарта, Шапэна, Шуберта! Як дасканалы спазнаў арган! Якім густоўным музыказнаўчым каментарыем суправаджае свае выступленні! А ў яго бліскучых транскрыпцыях раскрываецца талент кампазітара.

— Вы сочыце за музычным жыццём краіны і замежжа, выбіраеце патэнцыяльных удзельнікаў фестывалю, дамаўляецеся

з імі. А ці абгаворваеце праграму?

— Яны прапануюць мажлівыя варыянты, я выбіраю, зважаючы на запатрабаванні нашай публікі. У творчым сэнсе праблем ніякіх. Затое ў арганізацыйна-фінансавым... На жаль, мы не можам прапанаваць класным выканаўцам паўнаватасныя ганарары. І не можам «здабыць» гэтыя сродкі за кошт публікі. На жаль, на жаль — пры шчырым памкненні выглядаць цывілізаванай культурнай еўрапейскай краінай, наша грамадства пакуль не прыйшло да адэкватных прыярытэтаў у галіне культурных каштоўнасцяў. Кошт білета на канцэрт Меладзе ці Малініна дасягае 75 тысяч рублёў, а сустрэча з госцем нашага фестывалю азначае ў межах 3-16 тысяч. Прыкра ўсведамляць, што ў нас класіка вымушана быць танная або бясплатная... Але ж класічнае мастацтва, якому трэба вучыцца з маленства літаральна да скону і сабекошт якога, вядома ж, вельмі высокі, — гэта на ўсё жыццё! А масавая эстрада, дзе 45 разоў, часам без усялякага сэнсу, можа паўтарацца адно і тое ж слова, не пакідаючы ў памяці нічога істотнага, — гэта хуткаплыннае, што называецца «сіюмінутнае». Прыкра і ад таго, што тыя «зоркі» за адно выступленне атрымліваюць столькі, колькі музыкант-педагог, мабыць, — за месяц самаадданай працы...

Вядзецца, што мяне трывожыць? Тое, што клапатлівыя маці, не задумваючыся, выкладваюць 20-50 тысяч, каб дзіця «адзначыла» заканчэнне навучальнага года ў рэстаране, замест таго, каб прапанаваць больш танны і адпаведны ўзросту адпачынак. Тое, што адны і тыя ж, далёка не лепшага ўзору песні тыражуюцца ў летніх лагерах, ва ўніверсіадах, на папулярных радыёстанцыях, у транспарце і г.д. Тое, што нашым дзецям не робіцца «прышчэпка» музыкі, як, напрыклад, у Японіі, Кітаі, Карэі, дзе з маленства навучаюць элементарныя навыкам ігры на якім-небудзь народным інструменце, выхоўваюць музычны густ, вучаць слухаць і адрозніваць лепшыя ўзоры ў розных жанрах. Трывожыць тое, што публіку цягне туды, дзе лягчэй, а да разумення класікі трэба прыйсці праз душэўную працу, праз гэўныя намаганні. І зноў жа — тое, што класіка ў нашым грамадстве такая неабароненая...

— Нагэўна, пра тое, каб зніклі падставы для ўсіх гэтых трывог, вы і марыце?

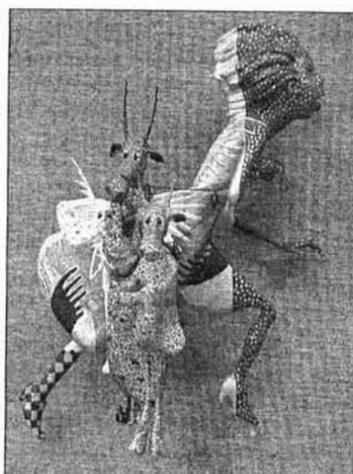
— ... і пра тое, каб сродкі дазвалялі прымаш гасцей на ўвесь тэрмін фестывалю. Каб яны кантактавалі між сабою і з публікай і сустракаліся на сцэне ў заключным гала-канцэрте. Каб усе білеты распрадаваліся ва ўсе залы загалды, як гэта ёсць на міжнародных фестывалю ў іншых краінах. У нашай публікі — устойліва звычка «разгойдывацца», з рызыкай застацца без білета. Але я, вобразна кажучы, цярыліва кружыла вакол касы, чакаю, калі будучы раскупленыя ўсе білеты. Яно так і адбываецца, і гэта для мяне — апагей шчасця!

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота забяспечана аўтарам

Усё для шпацыра

«Усё, што неабходна для прагулак басаножа, — сумка, кіек і невялічкі ручны змей», — так незвычайна і казачна назвала адну са сваіх лялек мастачка Марына Скідан. Яе стварэнні — сімвалічныя, загадкавыя лялькі, як і работы іншых аўтараў, паяднала выстаўка пад назвай «Балаганчык», наладжаная ў Мінскай аб-

ласной бібліятэцы імя А.Пушкіна. — У нас экспануюцца самыя розныя лялькі, якія прадстаўляюць шэраг тэматычных матываў, — тлумачыць Ірына Штэфан, ініцыятар гэтай выставы. — Дзя стварыць экспазіцыю лялек з'явілася ўжо даўно. І менавіта таму, што цікаваць у людзей да лялек з узростам не страчваецца. Прычым, некаторыя з іх гатовыя

набываць экспанаты коштам 200-800 долараў, а іншыя — самі з задавальненнем ствараць такія рэчы. Матэрыял выкарыстоўваецца розны: ад пап'е-манэ і тканіны да металу.

Выстаўка прадстаўляе як асобных творцаў (сярод якіх Андрэй Сярэбранікаў, Ірына Корабава, Тамара Дзяменцьева і інш.), так і шэраг мастацкіх навучальных устаноў.

— Пра лялькі можна расказаць бясконца, аднак лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць, — зазначыла Ірына Штэфан.

Святлана КАНАНОВІЧ
На здымку: адна з лялек Марыны Скідан.

Фота К.Дробава

Спевы — і роздум

Барыс Кажэўнікаў, дацэнт кафедры харавога дырыжыравання і вакалу Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М.Машэрава, скончыў дырыжорска-харавы факультэт Казанскай дзяржаўнай кансерваторыі і Міжнародны інстытут дырыжораў польскіх хораў (Варшава). Ён кіруе народным хорам студэнтаў і выкладчыкаў “Кантылена” ВДУ (хор з’яўляецца лаўрэатам рэспубліканскага фестывалю моладзі “Студэнцкая вясна” і дыпламантам Рэспубліканскага фестывалю-конкурсу харавога мастацтва навучальных устаноў). Барыс Гаўрылавіч узнагароджаны Граматай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і гадавой грашовай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за вялікую грамадскую працу сярод студэнцкай моладзі. Ён ініцыятар, арганізатар і мастацкі кіраўнік дзіцяча-юнацкага фестывалю “Спеўны свет”, які праходзіць штогод у Віцебску.

Аўтар шэрагу навукова-метадычных дапаможнікаў для настаўнікаў музыкі і хормайстраў, удзельнік міжнародных навуковых канферэнцый, Б. Кажэўнікаў набываў нядаўна на сімпозіуме ў Славакіі.

Мне пашанцавала трапіць на VI Міжнародны навуковы сімпозіум прафесарска-выкладчыцкага складу музычна-педагагічнага і хормайстарскага профілю еўрапейскіх ВНУ і школьнай адукацыйнай сістэмы, які праходзіў ва ўніверсітэце Мацея Бела горада Банска Быстрыца, што ў Славацкай Рэспубліцы. Асноўная тэма сімпозіума, на які былі запрошаны каля двухсот чалавек з Беларусі, Венгрыі, Польшчы, Украіны, Чэхіі. — “Вакальна-харавое выкананне ў Славакіі”.

Паводле традыцыі сімпозіум пачаўся з пленарнага пасяджэння і неўпрыкмет ператварыўся ў секцыйнае, дзе разглядалася некалькі важных кірункаў. Можна падрабязна спыняцца на кожным з іх, але хачу падзяліцца сваімі ўражанямі пра некаторыя. Дарэчы, у выступленнях дакладчыкаў, а гэта 36 чалавек, былі выкарыстаны сучасныя тэхналогіі. Але адметная рыса — што “жывым” матэрыялам сталіся хоры ці вакальныя ансамблі, якія выступалі перад удзельнікамі. Такі працэс ажыўляў працу сімпозіума і падмацоўваў тэарэтычную базу выступоўцаў.

Так, мы пачулі: змяшаны хор, вакальны ансамбль педагагічнага факультэта ўніверсітэта Мацея Бела, змяшаны хор Акадэміі мастацтваў пры гэтым жа ўніверсітэце і тамтэйшы змяшаны хор філалагічнага факультэта, жаночы хор яўрэйскай песні філалагічнага факультэта Астравскага ўніверсітэта з Чэхіі і г.д. Ведаецца, за час сімпозіума я адкрыў, што харавая і фізічная культуры, выяўленчае мастацтва, хараграфія, інструментальнае выканальніцтва падпарадкаваныя сістэме адукацыі (Міністэрству школьнага). У Славакіі, Венгрыі і Чэхіі на першым плане навучальнага працэсу як у школе, так і ў вышэйшых навучальных установах стаяць прадметы эстэтычнага цыкла. Гэту тэму ў сваім дакладзе асвятляў прафесар Аманціус Акімяк. Іншыя ж дакладчыкі зазначалі выхаваўчую ролю харавога жанру ў школьнай сістэме. Вялікі інтарс ва ўдзельнікаў сімпозіума выклікала тэма духоўнай харавой музыкі і яе выхаваўчы аспект, як і праблема харавога выхавання дзяцей у розных канфесіях.

У Славакіі 80 працэнтаў католікаў, касцёл не адлучаны ад дзяржавы, і таму ў школьнай праграме дзеці вывучаюць гісторыю рэлігіі з трэцяга класа. Калі ж у сям’і іншае веравызнанне ці бацькі атэісты, то дзеці паводле іх жадання вывучаюць прадмет “Этыка” замест гісторыі рэлігіі.

У Славакіі ўжо даўно ўсталяваліся паняцці “прафесіяналы” і “аматары”. Хоры падзяляюцца на прафесійныя і самадзейныя. Кожны кіраўнік-хормайстар працуе на сваім узроўні. Але, дзякуючы высокай культуры зносін, творцаў не абгаворваюць, ім не зайздросцяць, не выказваюць нічога негатыўнага. Такія ж добразычлівыя адносіны пануюць у навуковай сферы, ва ўніверсітэтах, паміж выкладчыкамі і студэнтамі. А вось выпускнікоў у краіне даўно ўжо не размяркоўваюць на працу. А гэта, бадай, адзін са стымуляў для будучых спецыялістаў атрымаць высокія адзнакі ў дыпламе дзеля далейшай творчай работы. Студэнты-старшакурснікі загадзя самі дамаўляюцца з адміністрацыяй той ці іншай школы наконт сваёй педагагічнай дзейнасці.

Але вернемся да сімпозіума, на якім я прапанаваў абмеркаваць тэму “Інавацыі вакальна-харавой працы ў сістэме адукацыі Беларусі”. Ас-

ноўную ўвагу я звярнуў на эстэтычнае выхаванне школьнікаў, на формы навучання музыцы і харавога выхавання ў школах з музычна-харавым і агульнаэстэтычным ухілам. Падзяліўся перспектывамі развіцця харавога жанру ў сістэме адукацыі, адзначыўшы імкненне да прафесійнага росту харавых калектываў. І, безумоўна, пазнаёміў удзельнікаў сімпозіума з нашымі беларускімі фестывалямі, якія праходзяць кожны год. А гэта “Магутны Божа” (Магілёў), традыцыйны фестываль праваслаўных спеваў у Мінску, штогадовае каляднае харавое свята ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа ў Віцебску, адкрыты дзіцяча-юнацкі фестываль харавога мастацтва навучальных устаноў “Спеўны свет”, адным з заснавальнікаў якога з’яўляецца наш універсітэт.

Закончыўся сімпозіум гімнам. Усім удзельнікам была раздадзена партытура “Вітаю свет” на біблейскі тэкст чэшскага кампазітара Іржы Паўліца...

Такія сустрэчы патрэбныя дзеля ўзаемнага знаёмства творчых людзей, а значыць, і краін, якія яны прадстаўляюць. На жаль, не ўсе ў Еўропе яшчэ ведаюць пра нашу спеўную Беларусь.

Барыс КАЖЭЎНІКАЎ
г. Віцебск

Фота забяспечана аўтарам

Пераклады

Леопольд СТАФ (1878—1957)

Вечар

Пасля смякоты дзённай
Дыхнула халадком.
І пахне луг зялёны
Прывялым чабарком.

Паветра на ўсе грудзі
Удыхаюць клён і граб.
Жніво, што заўтра будзе,
Вітаюць хоры жаб.

І вецер нізкарослы
Для збажыны й трысця
Серп месяца так вострыць,
Аж іскры зор ляцяць.

Перад бурай

Лясную штосілы
Біч бліскавічны,
Жыгную па жылах
Ток электрычны.

Неба заслана
Посцілкай хмарнай.
Глуха і цьмяна,
Душна і парна.

Сэрца — без стуку,
Дрэва — без шуму,
Любасць — без мукі,
П’янка — без тлуму.

Вясна

Лагодна дышае паўднёвы ветрык ціхі
З-пад пачарнелай гурбы снегавай,
У шале маладым і пекнаты, і пыхі
Паказвае зямля ўвесь сорам свой.

І галізна яе плашчом зялёным
Прыкрыеца,
калі дажджы пальюць.
Маю душу прадбачанні палоняць,
Па цэле асалоды дрыжыкі бягуць.

Шляхам

Колькі гора, колькі мук
Мы перацярпелі!
Кожны мае пару рук,
Ды — розныя мадэлі.

Дзе ж той абыцаны рай?
Сум — не без прычыны:
Хоць Айчына — бацькаў край,
Ды з душой айчыма.

Сэрцу двойчы не цвісці...
Дзе ж ты, маё ранне?
Цаліком лягчэй ісці,
Чым полем узараным.

Шалёны санет

Хоць валацуга я, ды — роўня каралю:
Ад сонца п’яны, сябар непагоды;
Там, дзе ракі няма, шукаю броду,
Ніякай праўды слухаць не люблю.

Пад зорным небам добра мне заўсёды:
Накрыўшыся плашчом, салодка сплю,
Сваю кавеньку пасаджу ў раллю,
Няхай цвіце, дае плады свабоды.

Ды неразважлівасць не спіць,
яна той мех,
Дзе мудрасць я схаваў, прагрызла,
як на смех,
Рассяўся мой розум па дарогах.

І рада згубе той душа мая:
Зайшоўшы у карчму,
украў надзею я,
Праклятай будзь навекі,
асцярога!

Перакладзены з польскай мовы
Хведар ЖЫЧКА

Прысесці на хвіліну-другую перад доўгай дарогай — даўня і добрая традыцыя. Мы выпраўляемся ў новую літаратурную вандроўку, дзе будуць свае здабыткі і, магчыма, страты, радасці і перажыванні. Таму варта на момант спыніцца, зірнуцца назад, каб пабачыць вынікі пройдзенага і падумаць пра будучыя шляхі-дарогі. З гэтай мэтай мы прапануем наступнае:

АПЫТАННЕ ГАЗЕТЫ “ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА”

Да нядаўняга часу пісьменнік (тут — “прафесійны літаратар”) сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”. Сёння ў азначанай “якасці” ён грамадству відавочна... не тое што непатрэбны, але нецікавы.

Ніводзін з літаратараў не мае шанцу ўнікнуць таго асобнага і адначасова прафесійнага выбару, якім, па сутнасці, і з’яўляецца сёння **славесная творчасць**: рухацца *следам* за жыццём ці *насустрэч* (насуперак) яму? далучыцца да тых, хто складае эпасе гімнічныя песні, ці да тых, хто выштукоўвае для яе з’едлівыя эпітафіі?

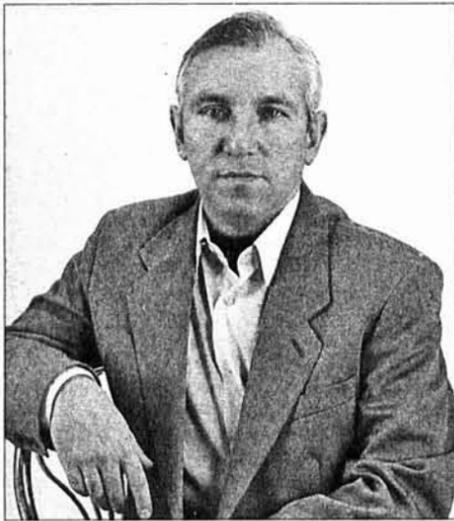
Згаданы **выбар** урэчаўляецца ў літаратуры, што паўстае з сапраўднай жыццятворчасці. Тыя, для каго літаратура адбылася як жыццё, і тыя, для каго жыццё роўнае літаратуры, магчыма, блукаюць “у трох соснах”, а ўсё ж не дагукаюцца адно аднаго.

Дык **дзе** мы ёсць і **чым** мы ёсць, шаноўныя “літчалавекі”?

Бадай, толькі пасля шчырых адказаў на гэтыя пытанні можа “адкрыцца”, ці **БУДЗЕМ** мы...

Аддзел крытыкі “ЛіМа” з нецярплівацю чакае вашых, шаноўнае спадарства, *роздумаў-водгукаў*, якія можна дасылаць у рэдакцыю, што месціцца па адрасе: 220005, г. Мінск, вул. Захарава, 19.

Эпоха спажывецтва: некралог

Анатоль АНДРЭЕЎ

Няма ў свеце нічога новага, хаця ўсё цячэ і ўсё мяняецца. Не змянілася прырода ні чалавека, ні грамадства, ні літаратуры; змяніліся іх функцыі.

Існавала і зараз існуе літаратура, што з’яўляецца люстэркам жыццятворчасці; уласна, літаратура падобнага кшталту і складае “залаты фонд” чалавечай культуры. А вось духоўныя праблемы сёння апынуліся на ўзбочыне духоўнага жыцця; сам механізм выдалення “духоўнага рэчыва” з духоўнай вытворчасці просты і немудрагелісты. Высокія і складаныя сэнсы страчваюць актуальнасць тады, калі важныя паўстаюць патрэбы больш нізкага, прыроднага кшталту. Эпоха спажывецтва — гэта не метафара, але дыягназ. Духоўнае жыццё рэдуцыруецца да за-

баў: хлеба ды відовішчаў — вось і ўся духоўная палітра сучаснага чалавека, якому проста не стае часу думаць і “спасцігаць сябе”.

У падобнай сітуацыі класічная літаратура, эталонны культурны прадукт, дзе план зместу арганічна “перацякаў” у план выражэння, проста не знаходзіць спажывца. Ён знік. Яго ціхамірна вынішчылі як клас іменем той культурнай рэвалюцыі, на чыйх сцягах пазначана “масавая культура”. Зместам сталася выражэнне, думкі замяніліся эмоцыямі, у якасці сіноніма духоўнага жыцця ўважаецца “культурны адпачынак”.

Літаратура ж як частка масавай культуры непазбежна пачала набываць рысы “відовішча”. Яе сінонімам паўсталі дэ-тэктывы, трылеры, фэнтэзі, жаночая проза і т.п. Частка літаратуры, што ўзяла на сябе функцыі “элітнай”, імкнучыся забяліць “арыгінальна”, г. зн. надзвычай кваліфікавана, прафесійна, калі хочаце — прафесійна пазбягаць духоўных праблем. Высокага мастацкага ўзроўню літаратура — тая, што цікавіцца “сэнсам жыцця”, — ужо не мае статусу грамадскай з’явы, хаця пакуль і не знікла з грамадства. Грамадскай — бо эканамічнай і ідэалагічнай — сталася літаратура няякасная.

Вось у такім мэдусе паўстае перад намі сённяшні чалавек, Ягамосць “просты грамадзянін”, чые сціплыя патрэбы вызначаюць усе “грамадскія параметры”, у тым ліку і мастацкія. Ганьбаваць такога чалавека? Бязгледзіца. Пагаджацца з ім? Бязгледзіца яшчэ большая. Як уратаваць ад яго культуру? Як з ім суіснаваць? Гэтыя пытанні варта адрававаць сучаснай літаратуры, што так ці інакш працягвае традыцыі класічнай, — накіраваць іх той літаратуры, якой,

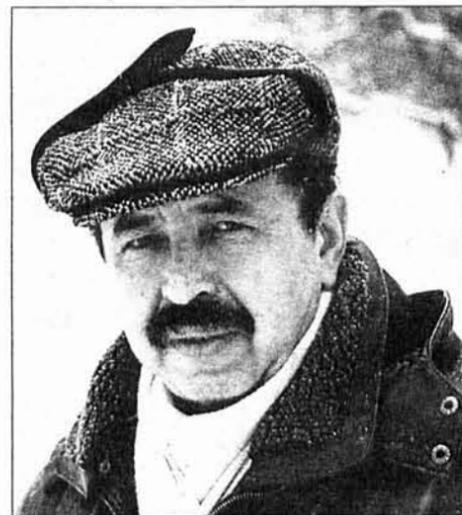
на жаль, не існуе. Што ж, ніхто не адмяняў дзівакаваты прынцып “гора ад розуму”. Не можаш бяздумна выдурняцца, “прыкалвацца” разам з усімі — чытай сваю нікому не патрэбную “разумную” літаратуру. Не самы просты выбар з тых, што мне вядомыя.

Дзеля справядлівасці заўважым, што “шаноўная публіка” ніколі і не была асабліва дасведчаная ў літаратуры ды культуры, а людзей насамрэч дасведчаных заўсёды было няшмат. Густу было больш, чым разумення, аднак густ — гэта ўжо з’ява грамадская. Адметна, што ў важнасці саміх намінацый “духоўнае жыццё”, “духоўныя патрэбы” (як і ў іх сувязі з літаратурай) не сумняваліся, бо літаратуру стваралі якраз тыя, хто меў хлеб і вольны час, што прысвячаўся выхаванню розуму, пачуццяў — словам, духоўнаму самаўдасканаленню. Засваенне інфармацыі духоўнага парадку вымагае часу, намаганняў і дабрабыту. Такая “забаўка” ёсць пэўнай раскошай, варта шчыра сказаць пра гэта. Зараз падобнай

праслоўкі “бесклапотных” людзей у грамадстве няма, вось чаму знікла сур’ёзная літаратура — прынамсі, знікла як фактар грамадскага жыцця. Адсутнасць попыту забівае (ці не спараджае) прапанову.

Часам выйсе бачыцца ў тым, каб забялічычы — павучаць. Усебакавая адаптацыя класікі да масавага густу стала ўжо настолькі масавай, што гэтым нікога не здзівіш. Магчыма, сур’ёзная рэч, якая трапіла пад рубрыку “відовішча”, праскочыць праз цензуру безгустоўнасці. Але ж сёння ў ёй будуць бачыць менавіта “відовішча”, у лепшым выпадку — прафесійна зроблены атракцыён. Ды эліты, здольнай убачыць большае, для якой, уласна, і рабілася рэч, ужо амаль не застаўся. Павучаць няма каго. Літаратура як нейкая духоўная місія сёння падаецца архаікай. Высокая мова культуры нагадвае мову, якая памірае: на ёй гавораць усё менш і менш, пакуль яна не знікае канчаткова. І тут ужо прэтэнзіі не да мовы культуры, а да абстаўкі і стасункаў, што гэтую мову спараджаюць.

Частка ўласнага жыцця

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

У аднаго майго знаёмага, моднага літаратара, творы якога часта папаўняюць шэрагі кніжак у яркіх глянцавых вокладках, дзве цудоўныя дачкі — дзяўчынкі чысценькія, дагледжаныя. І калі ён з імі і жонкай-прыгажуняй шпачыруе па праспекце — любя-дорага глядзец на гэтае выкшталцонае прыстойнае сямейства.

Не ведаю, ці чытаюць дзяўчынкі творы таты, дзе брыдка вулічная лаянка суправаджае сцэны гвалту, дзе героі на сексуальнай глебе вырабляюць такое, што папулярныя парнафільмы ў параўнанні з імі — ружовыя дзіцячыя казкі.

«Адно другому не перашкаджае, — даводзіў мне другі літаратар, чалавек таксама інтэлігентны, з выдатнымі манерамі. — Літаратура — гэта ж гульня, гэта перакулены свет, крывое адлюстраванне рэчаіснасці, плынь свядомасці, трызненне ўзбуджанага мозга...».

Не хацеў бы здавацца артадоксам, але колькі б ні ўгадваў сябе, быццам ёсць рацыя ў тым, пра што гавораць мае эстэтычныя апаненты, усё ж душа супраціўляецца гэтай, бо яна, душа, хоча нечага зусім іншага.

Так, магчыма, сапраўды, сённяшняя літаратура ўсё менш і менш выконвае функцыі ўладара дум, катарсічнай вышыні і сучасныя творцы не зусім адпавядаюць званню «інжынера чалавечых душ». Чытаць сталі радзей, а сярод чы-

тачоў з’явілася вялікая колькасць проста спахытоў, прыліў адрэналіну ў якіх выклікаюць менавіта творы пра бандытаў, серыйных забойцаў, сексуальных маньякаў. А попыт, як вядома, стымулюе.

Куды ж цяпер дзец «Цяністыя алеі», «Гранатавы бранзалет», «Пунсовыя ветразі», «Чазенію», «Дзікае паляванне караля Стаха»?.. «Хай яны сабе застаюцца, — паблажліва запярэчыць уяўны суразмоўца, — але мы так цяпер пісаць не павінны. Гэта не модна і архаічна».

Што ж, памятаю, як нам аднойчы падчас выступлення з Леанідам Дранько-Майсюком у Полацкім універсітэце адзін са студэнтаў выказаў папрок, што пішам у рыфму: маўляў, у Еўропе рыфмаваная паэзія ўжо даўно не існуе.

«Нас цудоўна прымаюць у школах, нават дзіцячых садках», — гарача даводзіў адзін з «вечна маладых» твораў. «Канечне, — згаджаўся я, — сам не раз быў сведкам, калі ты выходзіў да мікрафона і пачынаў выць, мяўкаць, скакаць — дзеці былі ў захапленні. Але прычым тут паэзія?».

Дык што ёсць для мяне літаратура? Навошта крэмава паперу, каб прачытаць аднойчы, што перададзеныя на ёй трымценне і споведзь душы — «проста эпизоды з жыцця аўтара і не больш за тое»?..

Адказаць на гэта і проста, і цяжка. Не хочацца толькі збівацца на агульшчыну, на банальна высокую стыль. Для мяне, як гэта ні парадаксальна гучыць, адказ стаў яснай, калі зніклі пісьменніцкія прывілеі, калі пісьменнікаў перасталі называць «прываднымі рамянямі», «уладарамі дум» і г.д. Літаратура для мяне — гэта частка ўласнага жыцця, усепапулярная, але толькі частка. Толькі магутнае каханне ці пякучы боль могуць выклікаць той прыліў энергіі, які называецца натхненнем.

Мала? Занадта прыземлена? Магчыма. Але хочацца спадзявацца, што такія памкненні былі ў Таркоўскага і Мандэльштама, у Стральцова і Караткевіча. А ўсё астатняе... Як там у класіка? «Не продается вдохновенье, но можно рукопись продать»...

Даў бы толькі Бог яшчэ крыху таленту, каб натуральна і праўдзіва перадаць на словах той шэпт нябёсаў, тое магутнае і высокае, што перапаўняе душу!..

Разумная рэч — фота

Імкненне да аб'яднання заўсёды жыло ў сэрцах фотамастакоў, фотажурналістаў, ды і проста тых, хто любіць падзвіжца на прыгожы навакольнага асяроддзя. Найбольш здольныя і апантанія паўсталі ля вытокаў рэспубліканскага грамадскага аб'яднання "Фотамастацтва". У іх ліку Юрый Іваноў, Аркадзь Бірылка, Яўген Казюля, Уладзімір Лакееў, Аляксандр Талочка. З гэтымі імёнамі звязаны ўзнікненне і перыяд росквіту фотаклуба "Мінск" і аб'яднання "Вячэрні Мінск" пры рэдакцыі аднайменнай газеты, які прыпаў на 70-я гады мінулага стагоддзя. А сёння яшчэ помніцца цэлая чарада вясenskіх вернісажаў у фае Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, у сталічнай бібліятэцы імя Янкі Купалы.

Вылучылася тады выстава работ кіраўніка аб'яднання "Фотамастацтва" Вадзіма Качана ў ДOME фота, што на вуліцы Мяснікова. Ён — майстар псіхалагічнага партрэта, з цудоўным пачуццём кампазіцыі і святла. У яго добра атрымліваюцца традыцыйныя чорна-белыя здымкі. Гэты фотамастак ахоплены, паводле яго слоў, настальгіяй па мінулым часе. У В. Качана гэта 36-я выстава, шостая — персанальная. Работы яго экспанаваліся ў ЗША, Даніі, Расіі. Частка з іх захоўваецца ў прыватных калекцыях, музеях, галерэях ЗША, Канады, Расіі, Беларусі.

Так, мінулая вясень вызначылася ўсплэскам адметных фотапрэм'ер. На пачатку кастрычніка ў Мінску прайшло пяць такіх вернісажаў. На сталічнай вуліцы Прытыцкага ўрачыста расчыніў дзверы комплекс "Свет фота", што аб'яднаў пад адным дахам найцікавы музей фотатэхнікі

(узоры — ці не з моманту яе нараджэння) і спецыялізаваную краму з мноствам паслуг для фотаамагараў, сучасны фотасалон.

"Такім чынам, да нас толькі праз 10 гадоў прыйшло ўсведамленне, што фотаздымак павінны рабіць прафесіяналы, а не дылетанты, што гэта — мастацтва. Не зграшу супраць ісціны, калі скажу, што мінская фоташкола вышэй за маскоўскую. У Расіі іншы фотаздымак, чым у нас. Калі пры канцы 80-х у Беларусі пачаўся этап т.зв. разумнага фотаздымка, які вымагае працяглага роздуму, дык у Расіі фатаграфія больш візуальная: "Што бачу, то і пішу". У нас — больш рэалістычная", — заўважае Вадзім Качан. — У свой час фотаклуб "Вячэрні Мінск" узгадаваў нямала выдатных майстроў, адрозных не толькі індывідуальным "почыркам", але і сваімі знаходкамі. Напрыклад, Юрый Захараў — вельмі таленавіты фотажурналіст, увёў фотамантаж у пастаянную практыку сваіх калег. Наступны этапны перыяд развіцця айчынай фо-

тажурналістыкі можна звязаць з імем Віктара Драчова... Ён першы ўвёў у практыку дакументальных фотаздымкаў аб'ектыў-шырокавугольнік...

Вадзім Качан любіць здымаць Верхні горад. Стары Мінск уражвае ў работах майстра незвычайнымі ракурсамі. Кожнае фота ўнікальнае тым, што яго ўжо не паўтарыць. Дарэчы, работы Вадзіма Качана, як

правіла, не маюць назвы. Ды і навошта?. Няхай глядач убачыць у кожнай з іх тое, што хоча убачыць. Паразважае, задумаецца.

В.Ш.

На здымках: падчас персанальнай выставкі В. КАЧАНА.
Фота Віталіны БАЛАНЧУК

Пасрэднікі між небам і зямлёй

За шмат вякоў свайго існавання беларускі народ стварыў багатую і самабытную культуру. Яе найбольш даўнія пласты, як вядома, увасабляюцца ў старажытных традыцыях, абрадах, у нацыянальным адзенні.

Звычаі, вераванні, абрады нашых далёкіх продкаў-паганцаў і сёння хваляюць нас сваім глыбокім, часта неразгаданым сэнсам. У іх увасобіліся погляды на прыроду, грамадства, сям'ю. І менавіта ў іх найлепшым чынам адлюстравалася пазытыўнае ўспрыманне рэчаіснасці. Пасрэднікі паміж небам і зямлёй — паганец, або язычнік, — цвёрда ведаў сваё месца ў Сусвеце і імкнуўся да гармоніі з ім. Прырода, уся навакольная рэчаіснасць былі для яго прыладамі для зносін з вечнасцю.

У нацыянальным касцюме як у адным з аспектаў нацыянальнай культуры адлюстраваны ў знакавым кодзе найбольш існыя ўяўленні кожнага народа, праявы яго душы.

Хіба не яскравы прыклад — беларускі касцюм? Ён з'яўляецца своеасаблівым люстэркам або рэзанатарам этнічнай культуры,

ры, сяміятычнай сістэмы, сукупнасці сацыяльных значэнняў.

Увогуле, паводле адзення можна вызначыць не толькі знакі эканамічнага статусу, прафесійнай прыналежнасці, полавых адрозненняў, узроставай групы чалавека. Менавіта касцюм — выразнік яго жыццёвай пазіцыі, светапогляду. Дастаткова разглядзець найбольш распаўсюджаныя ўзоры касцюма той ці іншай эпохі, каб скласці для сябе ўражанне пра яе асаблівасці: тагачасную ментальнасць, каштоўнасці, нормы паводзін, пра дамінуючыя формы сацыяльных зносін, пра палітычную і эканамічную сітуацыю. Змены сацыяльнай абавязкова адбіваюцца ў змене матываў адзення.

У сучаснай модзе ва ўмовах постмодэрнізму з яго стракатасцю і эклектызмам мы, тым не менш, нярэдка заўважаем зварот дызайнераў да вытокаў нацыянальнага адзення. І той, хто дагэтуль не ўпэўнены, што "высокая мода" і народны касцюм могуць суіснаваць, глыбока памыляецца.

Беларускія дызайнеры-модэльеры дэманструюць надзвычайна творчыя магчымасці і, безумоўна, высокі талент. Сведчаннем гэтага з'яўляюцца высокія ўзнагароды нашых мастакоў на штогадовым Міжнародным конкурсе высокай моды нацыянальнага касцюма, які

праводзіцца ў розных гарадах Еўропы.

Акрамя таго, у нашай краіне кожны год адбываецца шэраг фестываляў: "Млын моды" (Мінск), "Белая амфара" (Віцебск), "Мамант" (Мінск). Прынамсі, на апошнім фестывалі "Млын моды" сучаснасць і старажытнасць зліліся ў калекцый "Свята ў Радзівілаў" Г.Мяшковай (Мінск), "Ясь і Яніна" К.Раманоўскай (Магілёў).

Уплывы традыцыйнага беларускага народнага ткацтва перадаюцца ў калекцыях "Язычнікі" Т.Садаўнічак (Гродна), "Люба-дорага" С.Буцькавец і І.Дарошкінай (Гомель). У гэтых калекцыях мы бачым зварот аўтараў да натуральных тканін і фарбаў, традыцыйнай вышыўкі і арнаменту, карункавых узораў.

Даследчыкамі адзначаюцца найбольш уласцівыя рысы беларускага народнага касцюма. Прынамсі, як старажытныя колеры ў адзенні нашых продкаў вылучаюцца белы (або шэры) і чырвоны (або светла-карычневы). Белы колер — колер садоў падчас іх пераходу ад зімовага спакою да летняй аksamітавай перанасычанасці. Чырвоны — наадварот: апошні мажорны ўсплеск шыракалістых дрэў напярэдадні зімовага спачывання. Сярод белай святочнай урачыстасці найбольш выразна выглядаюць чырвоныя сімвалы арнаменту: зоры, крыжы, ромбы. Чырвоны колер усведамляецца беларусамі як сімвал жыцця ў кантэксце рытуальнага выкарыстання. Гэта пацвярджае трактоўку чырвані і белі як супрацьстаяння жыцця і смерці. Таму белая рытуальнае адзенне жанчын было расшыта чырвонымі арнаментамі, трактаванымі як знакі-абярэгі, у неабароненых зонах: на рукавах і поясе, верхнім разрэзе, па нізе спадніцы, у зоне грудзей.

"Дэталёвы аналіз шматлікіх рытуальных сітуацый, — адзначае Я.Крук, — неад'емныя атрыбуты якіх былі пафарбаваныя ці то ў белы, ці то ў чырвоны колер, дазвалялі вывесці пэўныя агульныя за-

намернасці, на якіх грунтуецца народная філасофія, эстэтыка і культура". Нягледзячы на шматэтайныя шматвяковыя наплас-таванні ў арнаменце заўсёды відавочная трывалая кампазіцыйная будова і тыповыя лакальныя элементы.

Словам, касцюм — багатая скарбонка, своеасаблівая авесець пра жыццё народа і яго працу, шчасце і нягоды, мары і спадзяванне.

Адной з асноўных прыкмет усіх відаў народнага мастацтва з'яўляецца тое, што майстар строга падпарадкоўваецца нормам традыцыйнага стылю, вытокі якога — у далёкай мінуўшчыне. Сёння аўтэнтчная культура нашых прапшчураў трансфармуецца ў работах беларускіх модэльераў у новыя формы. І праз гэтыя новыя формы яна робіцца больш блізкай сучаснасці і натуральна ўваходзіць у жыццё грамадства.

Ташыяна ШАЛБАНОВА,
студэнтка БДУ культуры і мастацтваў

Фота забяспечана С.Б.

На здымках: stroi з калекцыі М. Раманоўскай — брагінскі, дзісенскі, калінкавіцкі, маладзечынскі.

Ад Нёмана — да Шаці

Поўдзень Міншчыны своеасабліва мясцовасць. Гэта свайго роду перадпалескі пераход. Недзе тут праходзілі адгалінаванні ад старажытнага варажскага Нёманска-Дняпроўскага воднага шляху, ішлі тракты з Мінска на Украіну і Запад. Акаляючая мясцовасць пакрыта дагістарычнымі курганамі. Як адзначаў у "Слоўніку геаграфічным..." А. Ельскі — "гэта помнікі невядомых нам людзей, некалі часова насяляўшых гэтыя землі ў эпоху вандровак розных орд, што праціскаліся сюды з Усходу, а можа, і мясцовых народаў, больш старэйшых, чым тое пазначана ў гісторыі. Усё гэта ахінула пакрывам таямніцы, над разблытаннем якой марнуюцца археолагі".

Тут мноства рэчак, ручаёў, балот. Вось назвы толькі некаторых з іх: Нёман, Свіслач, Случ, Волма, Піціч (у летапісах Вжич, Бжич), Талька, Тур'я, Выня, Шаць. Ад мінулага даходзіць грона цудоўных назваў мясцовых урочышчаў і паселішчаў: Красны Дар, Красны Бераг, Красная Гара, Красная Рудня (Красны, Красная — канечне, у сэнсе прыгожы, прыгожая), Лысая Гара, Ганутка, Убель, Галае (пустое) Балота. Мілая справа чытаць даўнейшыя карты з прыметнікамі: Лысы, Галы, Ясны, альбо Баруслаў, Угальцы, Стары Кут, Асінавы мост, Перуноў мост, Пясчун. Раней тут чарадой ішлі Логі, Горы, Горкі, Боркі, Броды, Ляды, Купы, Грэблі... Назвы якія! Яны той асялок, на якім можна правіць нашу знявечаную мову...

На вялікіх прасторах тут раскінуліся балоты, непраходныя лясы, глухаманы — тое, што звычайна праходзіць у мясцовым говары як *н е т р ы*. Была ў іх своеасабліва прыгажосць і прыцягальнасць. Недасступнасць некаторых месцаў параджала міжволі сімвал тайны, шматлікія паданні. Балотныя агні стваралі міф аб населенасці балот чарціямі. У лясах цёмнай восенню фасфарывалі гнілякі — там правілі лесавікі-лешыя. На ўзгорках на камянях ля крыніцы пакідала свае адбіткі ўсёўладная Мара-Марэна. А яшчэ далей, у самых недаступных ва ўсе поры года месцах правіла таёмная птушка Дзіў. Нечакана, пераважна на выходзе дня, калі сцімнее, яна выхоплівала людзей з зямнога быцця і пераносіла ў сваё падземнае царства Аід-Ал-Пекла, інакш — на той свет. Падобныя ўяўленні і вераванні — большай часткай вынік мясцовай народнай творчасці.

Продкі ўсходніх славян вылучалі катэгорыю аб'ектаў, якія валодалі волатаўскай сілай, і назвалі іх "дзівамі", "дзіўнымі". Слова першапачаткова адпавядала рускаму "д и в о" і бліжэй славянскім і балціцкім словам у значэнні "дзікі" (украінскае дивий — "дзікі" — лясны, дзікарастучы: дивий мёд; польск. — dziwy, дзікі), аднак захоўвала і тлумачэнне "божы". Як славянская назва бажства Дзіў несумненна адносіцца да вельмі глыбокай даўніны.

Дзіў — гэта грыфонападобны пачварны велікан. Распрацаваны сюжэт аб выкраданні Дзівам зямных жанчын, які нараджаюць ад яго дзяцей. Дзіў-Дый неадарэмна быў галоўным бажствам у славянскай язычніцкай супольнасці багоў. Дзіў — бог неба, прабацька ўсяму — і свету, і багам, і людзям. Дзіў быў вядомы да бажства Рода. Дзіў — яшчэ і нябесная навальнічная хмара, дракон, велікан. Д з і ў н ы м і, г. зн. паходзя-

чымі ад Дзіа, лічыліся вада, кроў, агонь, зямля, некаторыя дрэвы, камяні, жывёлы — змеі, мядзведзі, казлы, туры. У побыце д з і в а — рэч, альбо справа, што выклікае здзіўленне.

Аднак Дзіў гэта яшчэ і светлая, бліскучая, чыстая, нявінная, красная (прыгожая) праява. Назва раніцы, зары, высны. Ад Дзіва-свята пайшлі прыкметнікі дзіўны, цудоўны, слаўны і прыгожы. Дзіва па І. Насовічу перш за ўсё цуд. У той жа час Дзіў і пугала, на ч ы в о р а н, злавесная птушка, удоуд, філін, сава.

З вельмі няпэўных і часам ускосных далзеных мы можам скласці вобраз Дзіа-Дыя-Дзіва-Ворана. Перш за ўсё гэта звышнатуральная, а значыць, боская істота. Яна выступае даволі вялікай, нягучна лягаючай, пераважна начной птушкай. Знаходзіцца на небе, але часам зямля і нават падзямелле для яе свая тэрыторыя. Птушка Дзіў уплывае на лёсы людзей, яна іх рок. Уяўленне пра гэту птушку вельмі старажытнае. Яна праматка ўсіх божастваў. Нясе на сабе дваістае значэнне: як дадатнае, так і адмоўнае.

Пра старажытнае бажства Дзіва нагадаў Ю. Віцьбіч у сваёй кніжцы "Плыве з-пад святое гары Нёман" і К. Тарасаў у кніжцы "Памяць пра легенды". У матэрыялах А. Ельскага ўпамінаецца, што на поўдні Міншчыны працякала рэчка пад назвай Дзіў, прытулак таго самага таёмнага бажства. Ён жа дадае, што на тэрыторыі былой Ігуменшчыны некалі былі раскіданы вёскі з такімі ж назвамі. Сярод іх знаходзілася і вёска пад назвай Дыя. Гэтыя тапанімічныя сведчанні адлюстроўвалі несумненна славянаўскі элемент.

Птушка Дзіў знайшла згадку як у старадаўніх язычніцкіх вераваннях, так і ў выцякаючым з іх фальклору, паданнях, асабліва казках пра Дзіва-дзіўнае.

...Памятаю яшчэ з даваенных часоў кніжачку "Дзіва-дзіўнае". Казка была запісана на Міншчыне ў вёсцы Сіняўка яшчэ ў сярэдзіне XIX ст.

Вельмі бедны мужык прывозіць жонцы з глухога лесу адста-

рога-пустэльніка гуся-індыка пад назвай "Дзіва". Калі да яго звярнуцца са словамі "Дзіва, ідзі ў хату жыва! Сячыся, рубайся, у гаршчок наклдайся і на стол падавайся!", то ўсё так і адбудзецца. Калі пасля ежы косці сабраць і вынесці за парог, усё можна паўтарыць спачатку.

Тое Дзіва нельга было ні ў якім разе крыўдзіць. Калі аднойчы гаспадыня ўцяла яго качаргой, то сама прырасла да Дзіва, а затым з ёю яшчэ пяць чалавек, усе нялепшага парадку, у тым ліку і чорт. Калі гаспадар у л е с е, куды адвалакло ўсіх Дзіва, адлупцаваў іх дубінай, то Дзіва змільсцілася і адчапілася.

Тут праходзіць некалькі характэрных прыкмет. Дзіва — перш за ўсё птушка. Яна можа паміраць і адраджацца, што паказвае на пэўнае атасамліванне яе з сіламі вечнага пмірання і адраджэння-ўзнаўлення Прыроды. Птушка валодае пэўным чарадзейным уздзеяннем, якое можна зняць толькі па месцы яе асноўнага знаходжання, г. зн. у лесе...

Болей разгорнуты сюжэт утрымлівае казка "Сучкін сын". Выраслі тры хлопцы-таварышы, дзеці пані, кухаркі і сучкі, чым падкрэслівалася іх сацыяльная адзіннасць. Пайшлі яны ў свет у пошуках шчасця. І ім давялося сустрэцца з птушкай Дзіў. Жыве яна ў падземным царстве, з'яўляючыся сувязной паміж нашым і тым светам. У казцы патлумачваецца, што ёсць зямля н а д н а м і і зямля п а д н а м і. Над намі Бог са святымі жывуць, а пад намі ўсякая нячыстая сіла.

Трэба дадаць, што ў народных беларускіх казках воран — валадар вады-мяртвыцы і вады-жывыцы, у другім варыянце — вады растушчае, вады крапушчае і вады жывушчае.

Такім чынам, Воран-Воранаў-Дзіў на зямлі ці пад зямлёй носіць у сабе і жыватворны пачатак генія. А чалавек, які робіць дабро, можа перамагчы нават смерць і падпарадкаваць яе высакародным імкненням сцвярдзення жыцця.

Уладзімір КІСЯЛЁЎ

Ушанаванне памяці пісьменнікаў, найперш — класікаў айчынай літаратуры, мае важнае значэнне асабліва зараз, калі аказаліся размытымі і разбуранымі многія маральныя, духоўныя прыярытэты. Тым болей небяспечна для будучыні адбіліся гэтыя працэсы на стаўленні грамадства да пісьменніка. Але ж, на шчасце, знаходзяцца ініцыятыўныя людзі, што разумеюць важкасць гісторыка-літаратурнай, краязнаўчай работы, скіраванай на падтрымку аўтарытэта прыгожага пісьменства. З самых блізкіх прыкладаў — адкрыццё музея Якуба Коласа ў Мар'інай Горцы. Знайшлася і зала, знайшліся і сродкі, словам, па сённяшніх няпростых матэрыяльных варунках, лічы, зроблена вялікая справа.

Пухавіцкі краязнаўчы музей працуе ў вёсцы Блонь — за некалькі кіламетраў ад райцэнтра, ад Мар'інай Горкі. Там прадстаўлена інфармацыя пра пісьменнікаў-землякоў — Аляксандра Ельскага, Міхася Чарота, Сымона Хурсіка, Аркадзя Моркаўку, Анатоля Вольнага, Захара Біралу, Васіля Гарбацэвіча, Макара Паслядовіча, Пятра Рунца, Генадзя Кляўко, Таісу Бондар, Аляксандра Шабаліна, Алеся Пісарыка, Вольгу Савасцюк... Вылучаны збор матэрыялаў пра народнага пісьменніка Беларусі Івана Чыгрынава. Хаця і нарадзіўся Іван Гаўрылавіч на Касцюковічыне, у апошнія

Пухавічы і Колас

гады жыцця ён душою і сэрцам прыкіпеў да пухавіцкай зямлі, абсталяваў сабе ў вёсцы Блуза лецішча. Шмат зрабіў для фарміравання новай музейнай экспазіцыі ў Блоні (раней раённы музей размяшчаўся ў старажытнай Дукоры).

Гісторыя Пухавіччыны досыць багатая — і матэрыялам, памяткам пра мінуўшчыну ў Блоні становілася песна. Да ўсяго ж астатняга да музея дадаліся філіялы — колішнія школьныя музеі ў Блужы, Гарэлыцы і СШ № 3 горада Мар'іна Горка. А яшчэ ў раённым палацы культуры была адчынена мастацкая галерэя, якую склалі ўжо сабраныя раней жывапісныя і графічныя работы. Сотні карцін, малюнкаў — у тым ліку — і мастакоў-землякоў — меліся ў музеі. Цяпер, нават без філіялаў, музей аказаўся з двума адрамамі — Блонь і Мар'іна Горка. Можна толькі падзівіцца, колькі высілкаў гэта каштавала і дырэктару музея Аляксандру Прановічу, і аддзелу культуры райвыканкама на чале з Яўгенам Сушко. Пухавічанам можна пазайздросціць — ініцыятыва знаходзіць падтрымку і паразуменне ў мясцовых кіраўнікоў.

А што ж Колас?.. Яго радзіма — Стаўбцоўшчына. Там, а яшчэ і ў Мінску, — галоўныя клопаты па ўшанаванні памяці паэта. Але ж і Пухавіччына не чужая Канстанціну Міхайлавічу. Тут, у Загібелыцы, Вусці, Талшы, Падбярэжжы, Балачанцы, Беразынцы, пісьменнік разам з сям'ёю летававі, працаваў і адпачываў. Пра Пухавіччыну — многія творы Коласа.

Асобны радок пухавіцкай біяграфіі паэта — адпачынак і праца ў Доме творчасці "Пухавічы" — былой сядзібе графа Макава. Так ці інакш коласаўскія матэрыялы былі ў раённым музеі і з году ў год збор іх багацей і шырэйся. У музеі ўсталявалася сяброўства з мінскім Літаратурным музеяем Якуба Коласа. Часта стаў наведвацца ў Мар'іну Горку, Блонь, у школы раёна доктар тэхнічных навук Міхась Міцкевіч — малодшы сын песняра. Штогод, як і на Стаўбцоўшчыне, у Пухавіцкім раёне пачалі ладзіцца Коласаўскія дні.

Лагічным завяршэннем сталася адкрыццё залы Якуба Коласа ў раённым палацы культуры. Ды зала тая цягне на асобны музей, ніяк не менш.

Дарэчы, коласаўскі музей адбыўся ў многім дзякуючы Пухавіцкай раённай інспекцыі па ахове навакольнага асяроддзя. Іх падтрымка была зусім невыпадковай. Творчасць Коласа, яго жыццёвы прыклад — гэта выключнай сілы ўрок любові да прыроды.

З густам, досыць удала падабраны арыгінальныя здымкі коласаўскіх краявідаў на Пухавіччыне. Аўтар фотаздымкаў — Міхась Міцкевіч. Сабрана багатая калекцыя выданняў твораў Коласа. Нашчалкі паэта перадалі пухавічанам радзійпрыёмнік, які слухаў Канстанцін Міхайлавіч. Ёсць у музеі і барометр — вядомая цікаўнасць паэта да назіранняў за прыродай.

Зараз у раённым палацы культуры можна праводзіць урокі літаратуры і гісторыі, ладзіць самыя розныя мерапрыемствы, маючы на ўвазе, што ўвесь патрэбны матэрыял пра павязь Коласа з Пухавіччынай сканцэнтраваны разам, у адных сценах.

...На ўрачыстае адкрыццё новай скарбніцы памяці пра Коласа прыехалі з Мінска Міхась Міцкевіч — удзячны пухавіччане прысвоілі яму званне ганаровага грамадзяніна горада Мар'іна Горка, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі літаратуразнаўца Міхась Міцкевіч; паэт Анатоль Вярцінскі, дырэктар Літаратурнага музея Якуба Коласа ў Мінску Зінаіда Камароўская.

Намеснік старшыні Пухавіцкага райвыканкама Лілія Котава зазначыла:

— Мы рады, што літаратурная, культурная, музейная прастора на Пухавіччыне пашырылася. Прыемна, калі справай па вяртанні гістарычнай памяці займаюцца людзі дасведчаныя, глыбока падрыхтаваныя. Так бы на кожным месцы працавалі з ініцыятывай, з жаданнем давесці распахатае да лагічнага завяршэння.

Алеся КАРЛЮКЕВІЧ

БЫЎ САМІМ САБОЙ

Ёсць людзі вялікай прыцягальнай сілы. Напаткаеш такога чалавека аднойчы, выпадкова пазнаёмішся з ім, і гэты момант застанецца ў тваёй душы назаўсёды. Ды нават пры адным успаміне неяк радасна, усцешна ўскалых-дзецца сэрца.

Штосьці падобнае часам назіраецца і тады, калі трапляецца ў рукі кніга яшчэ не спазнанага табой пісьменніка і ты знаходзішся ў прагавітым чаканні сустрэчы з ім, з яго героямі. Ды нярэдка бывае і так, што гэтае чаканне не апраўдвае спадзяванняў, бо тое, пра што расказвае пісьменнік, ніяк не хоча ўваходзіць у тваю душу.

Наколькі ж шчаслівыя тыя моманты, калі першае спатканне з новым для цябе аўтарам не праходзіць бяследна. Адчуванне такое, быццам напаткаў пшырага і даверлівага субяседніка, чалавека, які, стаўшы тваім знаёмцам, у далейшым

аб'яднаных назвай "Пярэгалас". Свядома не называю іх лірычнымі, хоць шмат якія з іх падпадаюць і пад гэтае вызначэнне, аднак у цэлым яны ўсё ж набліжаюцца да кароткіх, але глыбока філасофскіх разваг пра жыццё, літаратуру, пісьменнікаў, мову, а то, як і гэтая, спалучаюць у сабе два пачаткі — лірычны і філасофскі:

"Вечар. Цішыня. Кнігі за шклом. Што пачытаць?"

Адны даўно прачытаныя, другія — нават непачатыя. Дзіва: і чытаць іх не хочацца. Спрабую каторы раз — не ідуць яны. Нікуды цябе не завуць.

І тады зноў бяруся за тыя самыя, па многа разоў чытаныя, перачытаныя, кожны раз кратаныя, варочаныя — і зноў чуеш у іх нешта вечно патрэбнае тваёй душы".

Квінтэсенцыя сказанага ў заключным абзацы:

дома, памагае і мне. Калі больш, калі менш. Часамі толькі каб падняць рэальны матэрыял да ступені мастацкага, а часамі з'яўляючыся асноваю твора". І ўдакладняў: "Аднак жа ўся сутнасць у тым, што домysel — гэта не толькі ўменне дадаваць, а куды больш — умець выкінуць лішнне. Ачысціць ад выпадковага, дробнага, бледнага з назапашанага матэрыялу. Прыблізна гэтак пісаліся "Наталля", "След гумавых шын", "Паваротак ля сасны", "У Кірылы на хутары".

Маё знаёмства з творчасцю Яна Скрыгана пачалося з яго самага першага апублікаванага твора "Таіса", што з'явіўся ў 1927 годзе ў альманаху "Росквіт", які выходзіў у Полацку.

Не хачу хібіць сумленнем: не ўсё пры перачытванні ўспрымаецца адназначна. І ці не ў першую чаргу ў апавяданні "Таіса", у якім, калі ставіцца да яго з вышэйні сённяшніх дзён, празмерна адчувальны, я б сказаў, рэвалюцыйны рамантызм. Але акрамя гэтай рэвалюцыйнасці ёсць яшчэ кранальная гісторыя няспраўджанага кахання, таго кахання, крылы якому падрэзала суровая рэчаіснасць.

Няменшую асалоду атрымліваеш і калі напоўніцу адчуваеш сам водар скрыганоўскага слова, а мовай — народнай, каларытнай, сакаўной Іван Аляксеевіч валодаў выключна. Гэта дзякуючы яму (калі загадваў літаратурна-кантрольнай рэдакцыяй Беларускай Савецкай Энцыклапедыі) былі ўведзены ў шырокі ўжытак шмат якія словы, што ўспрымаюцца сёння настолькі натуральна, быццам прысутнічалі ў ёй пастаянна. Так і хочацца яшчэ раз працягваць прэзаіка: "... моваю нельга грэбаваць, бо гэта сам народ". Асабліва, калі ягоная гаворка падслухана такім Майстрам, якім з'яўляўся Скрыган.

Была ў Івана Аляксеевіча і такая важная для пісьменніка рыса, як жаданне падтрымаць маладзейшага літаратара, магчыма, і авансам сказаць яму ўхвальнае слова, але будучы перакананым, што гэта ў далейшым прынясе не толькі яму карысць, а ўсёй літаратуры, бо чалавеку пасля такой высокай апэнікі захацацца пісаць яшчэ лепш. Таму так ахвотна адгукаўся на першыя кнігі прэзаікаў. Часам у друку, але найчасцей пры іх абмеркаванні, бо, калі ўзрост дазваляў, не толькі ахвотна наведваў чарговыя пасяджэнні секцыі прозы Саюза пісьменнікаў Беларусі, а і актыўна выступаў на пасяджэннях камісіі па прыёме ў гэты творчы Саюз. І не адных маладых прэзаікаў абараняў ад незаслужаных наскокаў. Мог і за паэта заступіцца.

...Лёс наканавы яму нялёгкае і няпростое жыццё. Але ж гэты лёс быў да Скрыгана па-свойму і спагадным. Няма ла зведзены на сваіх ростанях, спазнаўшы сапраўдную пану любові і здрадзе, Іван Аляксеевіч дажыў да 87 гадоў, не страціўшы з узростам аптымізму, душэўнай шчодрасці і дабрыні, заўсёды і ва ўсім будучы ЯНАМ СКРЫГАНОМ, а значыць — самім сабой. Такім, якім, на яго думку, і павінен быць па-сапраўднаму вялікі пісьменнік.

Алесь МАРЦНОВІЧ

абавязкова, раней ці пазней, назаўсёды "прапішацца" ў тваёй біяграфіі. І ўзнікне таксама разуменне, што сапраўдная літаратура — гэта не толькі жыццё, люстраны адбітак яго, а і "нешта вечно патрэбнае тваёй душы".

Апошняя не мною сказана, а выдатным майстрам беларускага апавядання і, не пабаюся гэтага сцвярджэння, класікам нацыянальнай прозы Янам Скрыганом, а яшчэ цудоўным, вельмі абаяльным і душэўна адкрытым чалавекам...

Хто добра знаёмы з творчасцю гэтага пісьменніка, не можа не ведаць, што Янам Скрыганом ён стаў ужо ў больш чым сталым узросце. Спачатку ж падпісаўся, як Янка Скрыган (хоць не адмаўляў і псеўданімаў), значна пазней — Я. Скрыган, а яшчэ пазней канчаткова адмовіўся ад Янкі на карысць Яна.

Вышэй я прывёў невялікую цытату з цудоўнейшай нізкі мініяцюр прэзаіка,

"Мабыць, таму, што пісаліся яны даверліва, як споведзь перад табою. Як жа мала трэба мець вялікаму пісьменніку, каб да яго ўсе гарнуліся — толькі самога сябе. І як многа — каб у ім кожны бачыў таксама самога сябе".

Разважаючы так, Я. Скрыган, канечне ж, іншых меў на ўвазе, а па сутнасці надзіва дакладна выказаў тое, што характарызуе і створае ім самім.

Хачу ўдакладніць: пад таленавітым пяром Скрыгана, а не ствараўся ягонай багатай мастакоўскай фантазіяй. Каб лепш зразумець гэта, прыслухаемся да меркаванняў самога пісьменніка, які на просьбу аднаго з журналістаў: "Хапелася б, каб вы расказалі пра домysel у вашых апавяданнях", адказаў: "Цяжкаватая рэч. Не вельмі я з ім ладжу, з домyselам. Я вельмі прывязаны да матэрыялу, і мне шкада парушаць яго верагоднасць, дамешваць да яго выдумку. Аднак жа без домyselу няма мастацкага твора. І ён, вя-

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

прымае да разгляду: выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі; выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг; арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.
Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыйнай Рэспублікі Беларусь.

Мы-беларусы

Збеларусь мая, Тэсня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

1941-1945

НАША ПЕРАМОГА

Чырвоная кніга

Калектыву літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці сябра музея, доктара філалагічных навук ПЛОТНІКАВА Браніслава Аляксандравіча і выказвае шчырае спачуванне сям'і нябожчыка.

Галоўны лес Еўропы

Белавежская пушча

Белавежская пушча
Belovezhskaya Pushcha

Водам кветак з вясны і да позняга лета
Пушча напоена, нетры яе і прылескі...

Так славу ты паэт эпохі Адраджэння Мікола Гусоўскі апяваў Белавежскую пушчу ў паэме "Песня пра зубра". Наш сучаснік, генеральны дырэктар Дзяржаўнай установы Нацыянальнага парка "Белавежская Пушча" Мікалай Бамбіза, справядліва назваў яе "галоўным лесам Еўропы".

Нямала ўжо сказана і напісана навуковым, публіцыстычным і мастацкім словам пра Белавежскую пушчу. І гэта не дзіўна, бо яна з'яўляецца унікальным запаведнікам, пры тым "высока тытулаваным": рашэннем ЮНЕСКА частка тэрыторыі пушчы, дзе растуць найбольш старыя, старажытныя дрэвы, уключана ў спіс Сусветнай Спадчыны Чалавецтва; пушча мае статус біясфернага запаведніка, а Савет Еўропы ўзнагародзіў яе Еўрапейскім Дыпламам, як адну з эталонных прыродаахоўных устаноў.

РВУ "Літаратура і Мастацтва" выдала фотальбом, прысвечаны гэтаму феноменальнаму прыроднаму помніку, што паяднаў у сабе даўніну і сучаснасць (укладальнік кнігі Віктар Гардзеі). Калі глядзіш на змешчаныя тут фотаздымкі Кастуся Дробава, Пятра Кастрамы, Мікалая Шарая і фатаграфіі з фондаў Расійскага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў, адчуваеш, "бышчам час павярнуўся назад і перад табой зноў той лес,

якім яго бачылі нашы далёкія продкі. Пад яго векавымі дрэвамі адпачывалі кіеўскія, валынскія і літоўскія князі, польскія каралі, рускія цары, многія іншыя вядомыя асобы, якія прыязджалі на паляванне, ён стаў сведкам разнастайных гістарычных падзей. Калі б дрэвы маглі запісаць на сваіх гадавых колцах, як на грамафоннай кружэлцы, усё тое, што адбывалася пад іх кронамі, — дзіўныя таямніцы адкрыліся б чалавецтву. Бо так мала вядома пра тых, хто тут жыў, чаму радаваўся і па чым гараваў. Можна толькі здагадвацца пра звычкі, традыцыі, што бытавалі ў Белавежы раней" (М.Бамбіза).

Гонарам старажытнай пушчы і сімвалам Беларусі з'яўляецца, як вядома, валадар Белавежы — зубр.

Ну, дык пакрочым на поўнач, у нетры лясныя.
Я, следапыт, павяду вас, бо мне гэта звычайна,
Там і сустрэнемся з грозным,

магутным асілкам.

Хай ён рыкне, і прарвецца ў радкі мае рэхам
Тое рыканне — набудзе гармонію песня;
Хай ён бядне ў мой радок,

каб маглі мы разгледзець

Гэтае дзіва з абшараў Літоўскага княства.
Волатным цэлам сваім ён настолькі вялікі,
Што, калі раяць смяротна

і ранены ўкленчыць,

Трох паляўнічых садзіцца ў яго між рагамі.
Скажам, калі б наўздагад я пачаў

падбіраць параўнанні

З мордай і каркам ягоным, не падабраў бы...
(Мікола Гусоўскі "Песня пра зубра")

Гэтаму лясному волату ў кнізе прысвечаны шэраг фотаздымкаў і артыкул "Пушча і зубры" Вячаслава Семакова і Мікалая Чаркаса, супрацоўнікаў Нацыянальнага парка. Панаванне зубра заўсёды было нялёгкім. Пастаянныя паляванні прывялі да таго, што нават ва ўсёй Еўропе на працягу пэўнага часу ў натуральных умовах не існавала ніводнага зубра, засталіся толькі тыя, што жылі ў запарках. Але старажытны зубрыны род выратаваў — жывёл сабралі і выпусцілі ў пушчу, зараз іх там (на беларускай тэрыторыі пушчы) каля трохсот. Сучаснаму жыццю пушчанскага гіганта прысвечаны паэтычныя радкі з "Белавежскага трыпціха" Віктара Гардзея:

Стары важак, зірнуўшы спадылба,
Наперадзе ступае асіярожна.
Адбіліся ў яго вачах трывожна
Любоў і боль, пяшчота і журба.

Пастаўлены ў вальеры напаказ,
Ён, бацохна пушчанскі, усяму свету.
Яму не хутка выбрацца адгэтуль,
Яму цяпер уцехай кожны раз

Кідаць свой гнеў між бору і дубоў,
І ельнік тут, у загаралзі, трушчыць,
І доўга чуць удалечы над пушчай
Свой першародны, першабытны роў.

Усё ж існаванне зубра нельга аддзяліць ад жыцця Белавежскай пушчы. У кнізе падаецца яе гістарычная хроніка, што адлюстроўвае вежавыя даты і падзеі ад 983 (першае згаданне пушчы ў старажытных рукапісах — Іпацьеўскім летапісе) да 1997 года (рашэнне Савета Еўропы аб уганараванні Нацыянальнага парка Еўрапейскім Дыпламам). Паміж гэтымі датамі: неверагодны паўгадавы пажар (з мая па кастрычнік) 1811 года, царскія паляванні Аляксандра II (1860 г.) і Мікалая II (1900, 1912 гг.), знішчэнне апошняга вольнага зубра (1919 г.), акупацыя пушчы нямецкімі войскамі (1941 — 1944 гг.), падпісанне кіраўнікамі Расіі, Украіны і Беларусі дамовы аб стварэнні СНД (1991г.) і многае іншае.

Белавежская пушча мае сусветную значнасць і нешта новае пра яе трэба гаварыць на сусветна-вядомых мовах — таму навукова-папулярныя тэксты ў кнізе напісаныя па-руску ды па-англійску. Аднак Беларусь — край паэтаў: у фотальбоме побач з маляўнічымі пейзажнымі здымкамі змешчаны мілагучныя беларускамоўныя вершаваныя радкі. Разам з тым, кожная работа фотамастакоў — велічная і таямнічая паэма колераў і гукаў, паэма Вечнасці.

Наталія ЯКАВЕНКА

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малодось»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»

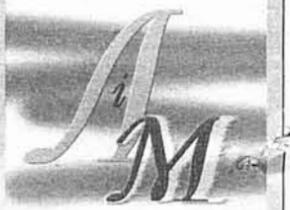
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА,
Алесь ГАЎРОН
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
пазіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: mins@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылалца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіі рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2931
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
26.01.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
установа
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 104

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12